

אהבה הלכות ברכות פ"ה פ"ו

לראי ממנו לא ליתורא דנביא דגן חיי מקון למי שאל כל שבעה אלה לטפוקי שאל
לובין איתמר דברי אלה נפקין שלשה שאלו יאי מלכא ומלכא דברי ריפתא אלה
מתקין בן שבע יתרו ליה כאל נברויה אחר הוי אגרוך ברוך שאל יולי ומכירו מטלי
שהו להראו כאל יתרו ליה כאל אחרתא ובכך אבר ר' יוחנן שמעון בן שבע לבריה
הוא דעבר לטולא אורי מילא אה הרביס י"ח
ען שאל מיה דגן ויפסי" לגרמיה הוא דעבר
אלו קטר מדיס לו עבילי ודברנ ברור דהאס
ממי של אכל דגן וכל לויאלא אחרס בשמיה
כוס יין הוא שאלמו לגרמיה הוא דעבר יאל
נפח הסתא לגרמיה כמה הרביס י"ח ומה הסבוכי
כוס היט לימר שמי שאל כל כוס דגן אפטר
שילאל אחרס י"ח אם לא אכלו כלי שנתן אכל
מי של אכל דגן א"כ שאל כל אכלו כלי שבעה
נפח הסתא אחרס א"כ שאל לא אכלו כלי שבעה
ה"ס והו ענין אחר הוא כלומר וחזי מענין
האינן דפרק מי שמי דלתי לעין השיעור
בפרך שאל כל די טיכל לויאלא אחרס י"ח אם
שאלמו מיה מילא מי שאל כל שבעה יל
אל חיי מילא אכל מי של נתיבי אלא מדרגן
זה לא הנחלא אלא נפרק מי שמי שאלמו
שאלו ביה מילא אלא מדרגן ומה שאלמו
לחוס דהרביס דבריס ונתיבי על עקרי דברכי
כלומר אם נפקה לרבי מל אחרס כוס הי"ל
לכוס לימר ונתיבי מל אחרס י"ח עד שאל
דגן אפטר שמייה דבריס דבריס שיה כניסי
ען אפטר שמייה דבריס דבריס שיה כניסי
לפיקר כל השם ליתורא מהמלבי שמי ויצי
שכמו רישי דבריס שמייה שאלו
דבריס כניסי דבריס רישי ומה דבריס שמיס
דרא ילי ומכירו וכלי שבעה דבריס דעבר
שמעון בן שבע ויפסי" דלגרמיה הוא דעבר
עמיה היסי דלא אכל כוס אה אכל כוס הי"ל
ערילי ובמה שכה רבינ כתיבתי די ומישיבה
דריס י"ח דבר דקדקן כלשון רבינ שכה
במהל שמי אכלו כל אחר ולי ולי היה אחר
השם יוצע ובי וילא י"ח מהמע דעכל כיונע
ילא י"ח דלפיקר מי של אכל כל שבעה מילא
וא"כ כוס ד"אלא י"ח ולי אכל ולפיקר

החיי בדבר בן התורה אין מוציאין אותו מיד תוכתן אלא
החיי באותו דבר מן התורה כמותו: י"ח ההנבנס אצל
אחרים ויצאן מברכין בברכת הורמן אם מצא המברך
אומר בברך הוא עונה בברך הוא ומומברך. ואם
מצא האוכלים ענין ברוך שאכלנו משולו הוא עונה
אחריו אכן:

פרק ששי

א כל יחאיכל הפת שמברכין עליו המוציא ברוך
בשלה ואודים החלה וסוף ואע"פ שהיה פת
הולין ואע"פ שאין דיו מוליכות ואינו יודע ליהן ביבואה
לא יאכל עד שיכול שהו דיו. וכן כל דבר שמיבואה
במשקן צריך בשלה דיום החלה: א כל הנוטל דיו
בין יאבידה בין לקריאה שמע בין ונלחפלה מברך
החלה אשר קדשנו במצותיו ועינו על בשלה דיו. שני
מצות חכמים שנצטווין מן התורה
לשמע מהן שנאמר על פי התורה
אשר יורה: ימים אחרונים אין
ומומברכין עליון שאינם אלא מפני
הסברה ולפיקר חייב אדם להזהר
בהן ביותר: ג שמיילא דיום בין
הבשיל
א נר ח' קרינ: ב נר א"ה ח' קרינ: א נר ח' קרינ: א נר ח' קרינ: א נר ח' קרינ:
ב נר ח' קרינ: ב נר ח' קרינ: ב נר ח' קרינ: ב נר ח' קרינ: ב נר ח' קרינ:
ג נר ח' קרינ: ג נר ח' קרינ: ג נר ח' קרינ: ג נר ח' קרינ: ג נר ח' קרינ:
ד נר ח' קרינ: ד נר ח' קרינ: ד נר ח' קרינ: ד נר ח' קרינ: ד נר ח' קרינ:
ה נר ח' קרינ: ה נר ח' קרינ: ה נר ח' קרינ: ה נר ח' קרינ: ה נר ח' קרינ:
ו נר ח' קרינ: ו נר ח' קרינ: ו נר ח' קרינ: ו נר ח' קרינ: ו נר ח' קרינ:
ז נר ח' קרינ: ז נר ח' קרינ: ז נר ח' קרינ: ז נר ח' קרינ: ז נר ח' קרינ:
ח נר ח' קרינ: ח נר ח' קרינ: ח נר ח' קרינ: ח נר ח' קרינ: ח נר ח' קרינ:
ט נר ח' קרינ: ט נר ח' קרינ: ט נר ח' קרינ: ט נר ח' קרינ: ט נר ח' קרינ:
י נר ח' קרינ: י נר ח' קרינ: י נר ח' קרינ: י נר ח' קרינ: י נר ח' קרינ:

החיי בברך בן התורה אין מוציאין אותו מיד תוכתן אלא
החיי באותו דבר מן התורה כמותו: י"ח ההנבנס אצל
אחרים ויצאן מברכין בברכת הורמן אם מצא המברך
אומר בברך הוא עונה בברך הוא ומומברך. ואם
מצא האוכלים ענין ברוך שאכלנו משולו הוא עונה
אחריו אכן:

החיי בברך בן התורה אין מוציאין אותו מיד תוכתן אלא
החיי באותו דבר מן התורה כמותו: י"ח ההנבנס אצל
אחרים ויצאן מברכין בברכת הורמן אם מצא המברך
אומר בברך הוא עונה בברך הוא ומומברך. ואם
מצא האוכלים ענין ברוך שאכלנו משולו הוא עונה
אחריו אכן:

הלכות שמינה

ב ובימי אחרונים אין מברכין עליה. הרמב"ם י"ל בהשגות עשה פשרה ואמר
בשאלו הנשיל ידבר שיהא מזהם את הידים ויברך לפני שרידיס מהשמיים
פסולת לברכה ויעקבאן לן מקלה דהייחא קדושים אכלו שישלכו לפני יום כיון פס' א'
אין

החיי בברך בן התורה אין מוציאין אותו מיד תוכתן אלא
החיי באותו דבר מן התורה כמותו: י"ח ההנבנס אצל
אחרים ויצאן מברכין בברכת הורמן אם מצא המברך
אומר בברך הוא עונה בברך הוא ומומברך. ואם
מצא האוכלים ענין ברוך שאכלנו משולו הוא עונה
אחריו אכן:

הלכות שמינה

החיי בברך בן התורה אין מוציאין אותו מיד תוכתן אלא
החיי באותו דבר מן התורה כמותו: י"ח ההנבנס אצל
אחרים ויצאן מברכין בברכת הורמן אם מצא המברך
אומר בברך הוא עונה בברך הוא ומומברך. ואם
מצא האוכלים ענין ברוך שאכלנו משולו הוא עונה
אחריו אכן:

החיי בברך בן התורה אין מוציאין אותו מיד תוכתן אלא
החיי באותו דבר מן התורה כמותו: י"ח ההנבנס אצל
אחרים ויצאן מברכין בברכת הורמן אם מצא המברך
אומר בברך הוא עונה בברך הוא ומומברך. ואם
מצא האוכלים ענין ברוך שאכלנו משולו הוא עונה
אחריו אכן:

החיי בברך בן התורה אין מוציאין אותו מיד תוכתן אלא
החיי באותו דבר מן התורה כמותו: י"ח ההנבנס אצל
אחרים ויצאן מברכין בברכת הורמן אם מצא המברך
אומר בברך הוא עונה בברך הוא ומומברך. ואם
מצא האוכלים ענין ברוך שאכלנו משולו הוא עונה
אחריו אכן:

לראי ממנו לא ליתורא דנביא דגן חיי מקון למי שאל כל שבעה אלה לטפוקי שאל
לובין איתמר דברי אלה נפקין שלשה שאלו יאי מלכא ומלכא דברי ריפתא אלה
מתקין בן שבע יתרו ליה כאל נברויה אחר הוי אגרוך ברוך שאל יולי ומכירו מטלי
שהו להראו כאל יתרו ליה כאל אחרתא ובכך אבר ר' יוחנן שמעון בן שבע לבריה
הוא דעבר לטולא אורי מילא אה הרביס י"ח
ען שאל מיה דגן ויפסי" לגרמיה הוא דעבר
אלו קטר מדיס לו עבילי ודברנ ברור דהאס
ממי של אכל דגן וכל לויאלא אחרס בשמיה
כוס יין הוא שאלמו לגרמיה הוא דעבר יאל
נפח הסתא לגרמיה כמה הרביס י"ח ומה הסבוכי
כוס היט לימר שמי שאל כל כוס דגן אפטר
שילאל אחרס י"ח אם לא אכלו כלי שנתן אכל
מי של אכל דגן א"כ שאל כל אכלו כלי שבעה
נפח הסתא אחרס א"כ שאל לא אכלו כלי שבעה
ה"ס והו ענין אחר הוא כלומר וחזי מענין
האינן דפרק מי שמי דלתי לעין השיעור
בפרך שאל כל די טיכל לויאלא אחרס י"ח אם
שאלמו מיה מילא מי שאל כל שבעה יל
אל חיי מילא אכל מי של נתיבי אלא מדרגן
זה לא הנחלא אלא נפרק מי שמי שאלמו
שאלו ביה מילא אלא מדרגן ומה שאלמו
לחוס דהרביס דבריס ונתיבי על עקרי דברכי
כלומר אם נפקה לרבי מל אחרס כוס הי"ל
לכוס לימר ונתיבי מל אחרס י"ח עד שאל
דגן אפטר שמייה דבריס דבריס שיה כניסי
ען אפטר שמייה דבריס דבריס שיה כניסי
לפיקר כל השם ליתורא מהמלבי שמי ויצי
שכמו רישי דבריס שמייה שאלו
דבריס כניסי דבריס רישי ומה דבריס שמיס
דרא ילי ומכירו וכלי שבעה דבריס דעבר
שמעון בן שבע ויפסי" דלגרמיה הוא דעבר
עמיה היסי דלא אכל כוס אה אכל כוס הי"ל
ערילי ובמה שכה רבינ כתיבתי די ומישיבה
דריס י"ח דבר דקדקן כלשון רבינ שכה
במהל שמי אכלו כל אחר ולי ולי היה אחר
השם יוצע ובי וילא י"ח מהמע דעכל כיונע
ילא י"ח דלפיקר מי של אכל כל שבעה מילא
וא"כ כוס ד"אלא י"ח ולי אכל ולפיקר

לראי ממנו לא ליתורא דנביא דגן חיי מקון למי שאל כל שבעה אלה לטפוקי שאל
לובין איתמר דברי אלה נפקין שלשה שאלו יאי מלכא ומלכא דברי ריפתא אלה
מתקין בן שבע יתרו ליה כאל נברויה אחר הוי אגרוך ברוך שאל יולי ומכירו מטלי
שהו להראו כאל יתרו ליה כאל אחרתא ובכך אבר ר' יוחנן שמעון בן שבע לבריה
הוא דעבר לטולא אורי מילא אה הרביס י"ח
ען שאל מיה דגן ויפסי" לגרמיה הוא דעבר
אלו קטר מדיס לו עבילי ודברנ ברור דהאס
ממי של אכל דגן וכל לויאלא אחרס בשמיה
כוס יין הוא שאלמו לגרמיה הוא דעבר יאל
נפח הסתא לגרמיה כמה הרביס י"ח ומה הסבוכי
כוס היט לימר שמי שאל כל כוס דגן אפטר
שילאל אחרס י"ח אם לא אכלו כלי שנתן אכל
מי של אכל דגן א"כ שאל כל אכלו כלי שבעה
נפח הסתא אחרס א"כ שאל לא אכלו כלי שבעה
ה"ס והו ענין אחר הוא כלומר וחזי מענין
האינן דפרק מי שמי דלתי לעין השיעור
בפרך שאל כל די טיכל לויאלא אחרס י"ח אם
שאלמו מיה מילא מי שאל כל שבעה יל
אל חיי מילא אכל מי של נתיבי אלא מדרגן
זה לא הנחלא אלא נפרק מי שמי שאלמו
שאלו ביה מילא אלא מדרגן ומה שאלמו
לחוס דהרביס דבריס ונתיבי על עקרי דברכי
כלומר אם נפקה לרבי מל אחרס כוס הי"ל
לכוס לימר ונתיבי מל אחרס י"ח עד שאל
דגן אפטר שמייה דבריס דבריס שיה כניסי
ען אפטר שמייה דבריס דבריס שיה כניסי
לפיקר כל השם ליתורא מהמלבי שמי ויצי
שכמו רישי דבריס שמייה שאלו
דבריס כניסי דבריס רישי ומה דבריס שמיס
דרא ילי ומכירו וכלי שבעה דבריס דעבר
שמעון בן שבע ויפסי" דלגרמיה הוא דעבר
עמיה היסי דלא אכל כוס אה אכל כוס הי"ל
ערילי ובמה שכה רבינ כתיבתי די ומישיבה
דריס י"ח דבר דקדקן כלשון רבינ שכה
במהל שמי אכלו כל אחר ולי ולי היה אחר
השם יוצע ובי וילא י"ח מהמע דעכל כיונע
ילא י"ח דלפיקר מי של אכל כל שבעה מילא
וא"כ כוס ד"אלא י"ח ולי אכל ולפיקר

8

ספר תורת הבית הארוך

להרשב"א זכרונו לברכה:

הבית אשר בנה הנשר הגדול אבי התעודה. בישראל גדול שמו ונודע
בשערים המצוינים.

ה"ה הרב רבינו שלמה בן אדרת זללה"ה.

וגדול כבוד הבית אשר כל גדולי הפוסקים ראשונים גם אחרונים יבואו שעריו.

ועל צבאו החונים סביבו המה הבנאים העושים במלאכה ה"ה הרב רבינו אהרן הלוי זללה"ה
הבא להראות את בדיק הבית. ובא רעהו גבר הכס בעוז מחויק כל בדיק. נצב על משמרת הבית לא
יירא לביתו מכל דלף טורד משיג או סותר. כי אבן שלמה מסע נבנה. וציון במהרה יבנה:

והנה הספר הנכבד הזה נדפס ראשונה בווניציה שנת שסח לפ"ק ולגדול חביבותיה נדפס פעם
שנית בברלין שנת תקכב לפ"ק ופעם שלישית בוויין שנת תקעא לפ"ק וכבר ספו תמו ואינו
מצוי ביד הרבה מגדולי חכמי התורה המתאווים לשאוב ממעיני תורתו ולהסות בצל חכמתו. ע"כ
נתעוררתי כעת והדפסתי אותו פעם רביעית ביהר שאת מהראשונים:

ותקנות גדולות שנו כאן

בתוקן השיבושים אשר עלו בכל הוצאות הקודמים. ועל כולם אשר העמדתי לנכון כל הסופי תיבות
[כמעט אשר לא היו ניתנו לקרות] אשר עלו בהספר הזו לאלפים וכך היה בכל הדפוסים. וכעת
הוא שלם בתכלית השלימות:

ולשלימות יקר תפארת הבית הגדול והקדוש הזה. הוספתי בעת הספר היקר תורת הבית הקצר
אשר ג"כ כוננו ידי הרשב"א ז"ל ומביאים אותו הפוסקים תדיר ואינו בנמצא כלל (כי לא נדפס רק
פ"א בק"ק קרימנא שנת שי"ד לפ"ק ופעם שנית בברלין שנת תקל"א לפ"ק) ספחתי אותו זר והב
להספר כל בית לבית ושער לשער למען ילך המעיין במת מבית לבית ומשער לשער. ובמהרה בימינו
בית ה' נלך אמון:

כתב מהרשד"ם שרבו מהר"י טאיטאצק היה מחשב סברת הרשב"א נגד רוב הפוסקים

בהוצאת הר"ר אהרן וואלדען נ"י סותר מספרים בווארשא רחוב נאלעפקעס נומר 62.

מהדורה חדשה מתוקנת

הרוצעת "בית ה' נלך אמון"

נצטווה ועליה הוא מברך. מים אחרונים אינם מצוה אלא חובה כדי לשמור עצמו מן הנזק מפני שאדם אוכל בסוף סעודתו מלח ושמא יש בה מלח עזה שמסמא את העינים, ואין מברכין על החובה אלא על המצוה. פעמים שאדם רוחץ ידיו בין תבשיל לתבשיל לנקיות, לפיכך אין צריך לברך עליהם שאם ירצה אינו רוחץ. אכל גבינה ורצה לאכול בשר חובה הוא ליטול ידיו. ויראה לי שאינו מברך עליהם אעפ"י שמצוה עליו לרחוץ עד שלא יאכל בשר לפי שאין זה מצות קבועה שאילו ביום אוכל אפילו בלא רחיצה כשוראה שאין בידיו לכלוכי הגבינה. ויש מגדולי המורים שהגורו שצריך לברך על רחיצת ידים. ונוטלים בין בכלי בין שלא בכלי, ודיניהם כדון מים אחרונים לכל דבר ויתירים עליהם שצריכין ניהוב כמים ראשונים. פעמים שהמים האחרונים טעונין ברכה. כיצד? אכל דבר מזוהם צריך לרחוץ ידיו ומברך על רחיצת ידים. ומה הוא הדבר המזוהם? יש מי שאומר כל שהוא דבר לח לפי שמסתרך על הידים, אבל אכל דברים יבשין אין זה מזוהם. ויש מי שאמר דכל שאינו ממין

ולענין ברכה. גרסינן בפרק כל הבשר: אמר ר' אידי בר אבין אמר ר' יצחק בר אשיאן מים ראשונים מצוה מים אחרונים חובה. ואקשינן עליה מדתניא מים ראשונים ואחרונים חובה אמצעיים רשות. ופרקינן מצוה לגבי רשות חובה קרי ליה. אמר ר' יהודה בר חייה מפני מה אמרו אחרונים חובה מפני שאדם אוכל אחר סעודתו מלח ויש בה מלח סדומית שמסמא את העינים. אמר אביי ומשתכחא כי קורטא בכורא. אמצעיים רשות, אמר ר' נחמן בר יצחק לא שנו אלא בין תבשיל לתבשיל, כלומר שאינו אלא משום נקיות בעלמא לאיסטניסין, אבל בין תבשיל לגבינה חובה. וכיון דמים ראשונים מצוה מברכין עליהן כדרך שמברכין על כל המצות, ומאי מברך? אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים. ומאי נטילה? על שם נטלא שהוא הכלי שחייבו ליטול מכלי, וכמו שכתבנו למעלה. ואם הטביל ידיו בנהר או במקום שראוי לטבול בו, יש מי שאומר שמברך על טבילת ידים שאי אפשר לברך על נטילה שאין נטילה אלא על שם נטלא וכמו שאמרנו. ומורי הרב ר' יונה ז"ל היה אומר שאינו מברך על טבילת ידים שהרי לא נצטוונו על הטבילה עד שנברך עליה אלא מברך על הנטילה, ואעפ"י שאין כאן נטלא מכל מקום יש בכלל מאתים מנה והטבילה חשובה מן הנטילה. ולפיכך הוא מברך אף בזמן שמטבילין על הנטילה, ולומר מפני שנצטוונו על הנטילה אני מטביל ידי שהוא מוציאה מידי נטילה ועדיפא מינה. ומים אחרונים שהם חובה לשמור עצמו מן הנזק אינו מברך עליהם כמו שאינו מברך בכל זמן שהוא מתרחק מן המזיקין, וכל שכן במים אמצעיים שאינן אלא רשות. והני מילי באמצעיים שבוין תבשיל לתבשיל אבל בין תבשיל לגבינה שהם חובה כתב הרב ראב"ד ז"ל שהוא חייב לברך מפני שאינו רשאי לאכול עד שירחץ ידיו, ומכל מקום אינו מברך על נטילה אלא על רחיצה שאינן צריכין כלי. ואני תמה אחר שהוא צריך לרחוץ מפני שהוא רוצה לאכול כשר מפני מה קראום חובה ולא קראום מצוה. ואפשר מפני שאינם קבועין כראשונים, כי הראשונים אף על פי ששמר ידיו ולא הסיח דעתו מהם או שאוכל במפה אפילו הכי צריך ליטול על כל פנים, משא"כ באמצעיים אפילו בין תבשיל לגבינה שאלו כיום אינו צריך למים כלל אלא אם רואה שלא נדבק מתבשיל ראשון כלום על ידיו מותר לאכול בלא נטילת ידים, ולפיכך מסתברא לי שאינו צריך ברכה כלל אפילו בין תבשיל לגבינה. וכן נהגו, אבל מה אעשה שכבר הורה זקן. ולענין מים אחרונים שאמרנו טעונין ברכה, נמצא למקצת הגאונים ז"ל שאמרו שהם טעונין ברכה. וכן דעת הראב"ד ז"ל. והדין נותן שהרי מים ראשונים ואחרונים מוהתקדשתם והייתם קדושים למדום כדאיתא בברכות בפרק אלו דברים. ונראין דברי הראב"ד ז"ל שהטיל (עג), שלום בין דברים אלו ואמר שהמים האחרונים שאין בהם אלא משום מלח סדומית וראי אינן אלא חובת שמירת הנזק ולפיכך אינן טעונין ברכה, אבל מי שנוטל כוס של ברכה לברך אם אכל דבר מזוהם צריך לרחוץ ידו קודם שיברך, וכמו

משמרת הבית

כתב לא נתכוננו דברי המחבר בענין ברכה בנטילת ידים והנכון דמים אמצעיים וכו'.

אמר הכותב: כמה דעתו זרה ודרכו רחוקה מבני אדם וכל שגדולי ישראל אם מתייבין בדבר הוא פוטר ואם יפטר הוא יחייב שרו אסור אסרו שרי ובלא דאיהי ובלא טעם אלא כריר החלמות. הנה הגאונים ז"ל הצריכו ברכה למים אחרונים וכן הסכים הראב"ד ז"ל כדעתם, ולא על נטילת ידים אלא על רחיצת ידים שהן אין צריכין נטלא, הם שצפרנס עבה מכרסו מסכימין בכך והוא מוצץ באצבעו וגזר בהפסם. וגם כל מה שכתב כתב בטעות. שהביא לטענה מפני שאין מקפידים אמנא ואחזותא ואשיעורא. וזה שבוש הדעת דאטו הברכה בהא תליא, אם כן הא דבכא מינה רב אשי מאמימר קפדיחו אמנא ואשיעורא ואחזותא אילו אמר דלא קפדי מי אמרינן דאף ברוכי לא מברכי. ועוד דהכא לאו על נטילת ידים מברכין אלא על רחיצת ידים ומה לי אם נצטוונו על הנטילה ומה לי על הרחיצה כל שיש מצוה מברכין על נטילת ידים, טעות הוא דאף בהני אין מקפידין לא על מנא ולא אשיעור דמנא תיתי ולא אשכחן בשום דוכתא ואדרבה אמרי בכל מידי דמינקי דאטו ארחץ במים מי כתיב בנקיין כתיב. ואף לחזר אין צריך דהא לייט רב חסדא אמאן דמהדר ביה אמייא בעידן צלותא, ובההיא דפרק היה קורא גירסא אחרת גרסינן והיא הנכונה, וארבעת מילין דלתפלה להתפלל עם הצבור קאמרו. ומים בשחרית טעמא איכא ואין מביאין ראה מברכות של שחר שהרי מברכין הנותן לשכוי בינה וכן שלא עשאני נכרי ועבד ואשה ומלביש ערומים ושאר הברכות מה שאין עושים כן באמצע הימים והלילות אעפ"י ששומע קול הגבר וסיים מסאני וישן ואחר כך נער וטעם יש ואין מהם ראייה. ומכל מקום העיקר הוא כדברי הגאונים והראב"ד זכר כולם לברכה שהמברך ברכת המזון אם

ברך הבית

לא נתכוננו דברי המחבר בענין ברכה בנטילת ידים. והנכון דמים אמצעיים דבין כשר לגבינה וכן מים אחרונים ואפילו לענין המברך ואפילו אכל דבר מזוהם וידיו פסולות לברכה ליכא בהו ברכה שאין נטילתו אלא לנקיות ואפילו במי פירות סגיא לכתחילה ולא קפדינן לא אמנא ולא אחזותא ולא אשיעורא הילכך ליכא ברכה אלא במים ראשונים וכן כל זמן שהוא צריך לכך כגון קריאת שמע ותפילה דהא תיקון מיא וצריך לילך בשבילן עד ארבעת מילין וכל היכא דתקון מיא כעין סעודה תקון ועיקר נטילת ידים נמי מקידוש ידים ורגלים גמרינן לה ובעבודה הוא דכתיבה ותפילה במקומה וראיה לדבר נטילת ידים שחרית דכל היכא דאיפשר במיא מיא בעינן אע"ג דהיכא דליכא מיא סגי בכל מידי דמנקי כדכתיב ארחץ בנקיין כפי ואסובכה את מזבחך ה'. יתברך ויתעלה שמו לעד אמן ואמן.

ומה לי על הרחיצה כל שיש מצוה מברכין על נטילת ידים, טעות הוא דאף בהני אין מקפידין לא על מנא ולא אשיעור דמנא תיתי ולא אשכחן בשום דוכתא ואדרבה אמרי בכל מידי דמינקי דאטו ארחץ במים מי כתיב בנקיין כתיב. ואף לחזר אין צריך דהא לייט רב חסדא אמאן דמהדר ביה אמייא בעידן צלותא, ובההיא דפרק היה קורא גירסא אחרת גרסינן והיא הנכונה, וארבעת מילין דלתפלה להתפלל עם הצבור קאמרו. ומים בשחרית טעמא איכא ואין מביאין ראה מברכות של שחר שהרי מברכין הנותן לשכוי בינה וכן שלא עשאני נכרי ועבד ואשה ומלביש ערומים ושאר הברכות מה שאין עושים כן באמצע הימים והלילות אעפ"י ששומע קול הגבר וסיים מסאני וישן ואחר כך נער וטעם יש ואין מהם ראייה. ומכל מקום העיקר הוא כדברי הגאונים והראב"ד זכר כולם לברכה שהמברך ברכת המזון אם

ג וכו' ש' וכן יסיר כיהו וניעו וכו'. כן כתב הרמב"ם צ"ד מהלכות תפילה (ה"י): דין מי שצרי לו שאינו יכול לעמוד מלהפית עד שיגמור ק"ש ותפילה נחבא נסימן פ':

ד-ה ואחר שבדק עצמו יפה ירחוץ ידיו במים אם יש לו ואם אין לו צריך לחזור אחריהם והני מידי שיש לו עוד שהות להתפלא וכו'. נפרק היה קורא (נרכות טו.) אמר ליה רבינא לרבא חזי מר האי לורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר מי שאין לו מים לרחוץ ידיו מקנה ידיו בעפר ובלרור ובקסמית אמר ליה שפיר קאמר מי כתיב

ארתן במים נקיון כתיב (ההליט כו ו) כל מידי דמנקי דהא רב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיה צעידן ללותא והני מיילי לק"ש אצל לתפילה מהדר ועד כמה עד פרסה והני מיילי לקמיה אצל לאחריה אפילו מיל אינו חוזר ושמע מינה מיל הוא דאינו חוזר הא פחות ממיל חוזר כן היא גירסת גמרות דידן וכן היא גירסת הרי"ף (ה:) וכן כתב הרשב"א (טו. ד"ה והני מיילי) בשם רבינו האי וכן פסק הרמב"ם צ"ד מהלכות תפילה (ה"י) אלא שגראה שהיה ה' גורם בלאחריו יותר ממיל אינו חוזר הא מיל חוזר. ופירש רש"י טעמא דשאני לן בין ק"ש לתפילה משום דק"ש זמנה קבוע שמה יעבור הזמן אצל לתפילה דכל היום זמנה הוא לריך למיהדר אמיה והקשה עליו הרשב"א (שס) ופירש הוא דצק"ש שהיא דאורייתא לא החמירו עליו למיהדר אמיה כמו שהקלו בה לגבי צעל קרי לפי שאין דברי תורה מקבלין עומאה אצל לתפילה החמירו עד פרסה: אב"ד המוספות (ד"ה אמאן) כתבו דלא גרסינן והני מיילי לק"ש אצל לתפילה מהדר וכו' דבין לק"ש בין לתפילה קא לייט רב חסדא אמאן דמהדר אמיה דמאי שגא ק"ש מתפילה דאע"ג דק"ש דאורייתא ותפילה דרבנן עשו חכמים חיובן לדבריהם כשל תורה והביאו ראיה מדאמרין בפרק מי שמתו (נרכות כג.) בעלוה לנטילותא כרב חסדא דלייט אמאן דמהדר אמיה צעידן ללותא ומדלא הזכיר שם ק"ש משמע דבכל ענין קאמר והיה דאמרין פרק אלו עוברין (פסחים מו.) לגבל ולתפילה ד' מיילין והני מיילי לפניו וכו' כבז פירשה רש"י דלהתפלל בעשרה קאמר וכן דעת המדריכי (פי מה) וה"ר יונה (ת. ד"ה לייט) והרא"ש (פי יא) שאין חילוק בין ק"ש לתפילה צעידן זה:

ז ומ"ש שיעור היסוד פרסה. מלאמי כתוב דנחנו חכמים שיעור פרסה לפי דברים פרק אין עומדין (ג:) איתא דשוהין בתפילה שעה אחת דהיינו שיעור הילוך פרסה בקירוב לפי מהלך אדם ציוני עשרה פרסאות ציוס שהוא י"ב שעות וה"ר יונה לשם (כא. ד"ה חסידים) הוכיח דשעה ממש קאמר אחת מי"ב שעות ציוס מדקאמר נגמרא מכדי שלש תפילות ציוס הרי ט' שעות וכו':

ז ואחר שבדק עצמו יפה ירחוץ ידיו במים אם יש לו וכו'. דעת רבינו כדעת המוספות דלא גרסינן נפרק היה קורא והני מיילי לק"ש אצל לתפילה מהדר וכמה עד פרסה וכו' דבין לק"ש בין לתפילה קא לייט רב חסדא אמאן דמהדר אמיה וכו' מיהו כתב צ"י וכן הוא ודאי דמנוה היא לרחוץ ידיו קודם תפילה אם אפשר שיהיו לו מים כשיחזר אחריהם ולא יעבור זמן תפילה וכדמשמע מהאי לורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר מי שאין לו מים לרחוץ ידיו מקנה ידיו בעפר וכו' דאלמא דוקא מי שאין לו מים ופשיטא הוא דכשיוכל להשתל [שהיה לו] מים כשיחזר אחריהם ולא יעבור זמן תפילה יש לו מים קרינן ביה ולכן כתב רבינו כאן לריך לחזר אחריהם והני מיילי שיש לו עוד שהות להסתכל וכו' ולא כתב כאן לחלק בין לפניו דלריך לחזור עד ארבעה מיילין כשהוא נדרך וכו' דלדעת המוספות דלא גרסינן והני מיילי וכו' לא נאמרו חילוקים אלו אלא לענין להתפלל בעשרה כפירוש רש"י וכמו שכתב רבינו להדיא בסיומן ט' ס"י: אב"ד בסיומן רל"ג הביא רבינו שמי הדעות הביא דעת רב עמרם דמופס גירסת הרי"ף והגאונים דמחלקים בין ק"ש לתפילה ולתפילה נמי איכא חילוק בין לפניו ובין לאחריהם והביא ג"כ דעת המוספות ומה שלא הביא רבינו כאן גם דעת רב עמרם נראה דטעמו דמאחר דהכל מודים דלק"ש אין לריך לחזר אחר מים דכיון דק"ש בזמנה דאורייתא אין לדמות זמנה כלל בשביל רחיצת מים אלא מיד כשהגיע התחלת זמנה יקנה ידיו נרור או בעפר וקורא ק"ש וכיון דלריך לסמוך גאולה לתפילה אם כן צעל כרחק שאין לו לחזר אחר מים אף לתפילה ועל כן פתס דבריו כאן כדעת המוספות אצל בסיומן רל"ג דבין תפילת

מילי לק"ש אצל לתפילה מהדר וכמה עד פרסה וכו' דבין לק"ש בין לתפילה קא לייט רב חסדא אמאן דמהדר אמיה וכו' מיהו כתב צ"י וכן הוא ודאי דמנוה היא לרחוץ ידיו קודם תפילה אם אפשר שיהיו לו מים כשיחזר אחריהם ולא יעבור זמן תפילה וכדמשמע מהאי לורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר מי שאין לו מים לרחוץ ידיו מקנה ידיו בעפר וכו' דאלמא דוקא מי שאין לו מים ופשיטא הוא דכשיוכל להשתל [שהיה לו] מים כשיחזר אחריהם ולא יעבור זמן תפילה יש לו מים קרינן ביה ולכן כתב רבינו כאן לריך לחזר אחריהם והני מיילי שיש לו עוד שהות להסתכל וכו' ולא כתב כאן לחלק בין לפניו דלריך לחזור עד ארבעה מיילין כשהוא נדרך וכו' דלדעת המוספות דלא גרסינן והני מיילי וכו' לא נאמרו חילוקים אלו אלא לענין להתפלל בעשרה כפירוש רש"י וכמו שכתב רבינו להדיא בסיומן ט' ס"י: אב"ד בסיומן רל"ג הביא רבינו שמי הדעות הביא דעת רב עמרם דמופס גירסת הרי"ף והגאונים דמחלקים בין ק"ש לתפילה ולתפילה נמי איכא חילוק בין לפניו ובין לאחריהם והביא ג"כ דעת המוספות ומה שלא הביא רבינו כאן גם דעת רב עמרם נראה דטעמו דמאחר דהכל מודים דלק"ש אין לריך לחזר אחר מים דכיון דק"ש בזמנה דאורייתא אין לדמות זמנה כלל בשביל רחיצת מים אלא מיד כשהגיע התחלת זמנה יקנה ידיו נרור או בעפר וקורא ק"ש וכיון דלריך לסמוך גאולה לתפילה אם כן צעל כרחק שאין לו לחזר אחר מים אף לתפילה ועל כן פתס דבריו כאן כדעת המוספות אצל בסיומן רל"ג דבין תפילת

מילי לק"ש אצל לתפילה מהדר וכמה עד פרסה וכו' דבין לק"ש בין לתפילה קא לייט רב חסדא אמאן דמהדר אמיה וכו' מיהו כתב צ"י וכן הוא ודאי דמנוה היא לרחוץ ידיו קודם תפילה אם אפשר שיהיו לו מים כשיחזר אחריהם ולא יעבור זמן תפילה וכדמשמע מהאי לורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר מי שאין לו מים לרחוץ ידיו מקנה ידיו בעפר וכו' דאלמא דוקא מי שאין לו מים ופשיטא הוא דכשיוכל להשתל [שהיה לו] מים כשיחזר אחריהם ולא יעבור זמן תפילה יש לו מים קרינן ביה ולכן כתב רבינו כאן לריך לחזר אחריהם והני מיילי שיש לו עוד שהות להסתכל וכו' ולא כתב כאן לחלק בין לפניו דלריך לחזור עד ארבעה מיילין כשהוא נדרך וכו' דלדעת המוספות דלא גרסינן והני מיילי וכו' לא נאמרו חילוקים אלו אלא לענין להתפלל בעשרה כפירוש רש"י וכמו שכתב רבינו להדיא בסיומן ט' ס"י: אב"ד בסיומן רל"ג הביא רבינו שמי הדעות הביא דעת רב עמרם דמופס גירסת הרי"ף והגאונים דמחלקים בין ק"ש לתפילה ולתפילה נמי איכא חילוק בין לפניו ובין לאחריהם והביא ג"כ דעת המוספות ומה שלא הביא רבינו כאן גם דעת רב עמרם נראה דטעמו דמאחר דהכל מודים דלק"ש אין לריך לחזר אחר מים דכיון דק"ש בזמנה דאורייתא אין לדמות זמנה כלל בשביל רחיצת מים אלא מיד כשהגיע התחלת זמנה יקנה ידיו נרור או בעפר וקורא ק"ש וכיון דלריך לסמוך גאולה לתפילה אם כן צעל כרחק שאין לו לחזר אחר מים אף לתפילה ועל כן פתס דבריו כאן כדעת המוספות אצל בסיומן רל"ג דבין תפילת

דרכי משה
וצריך להפסיק ואפשר דכאן מיירי שאינו מתאווה כל כך שיהא בו כל תשקצו אלא שמתאווה שאינו יכול להעמיד עצמו עד פרסה. כתב בהגהות מיימוניות פ"ד דתפילה (אות ח) דאם נצרך לנקביו אסור בכל דברי תורה כל זמן שגופו משוקץ מן הנקבים:

פרישה
אצל בשחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו ואחר כך יתפלל ואם היה רחוק מן המים מקנה ידיו בלבד ומתפלל עכ"ל מורי (מהרש"ל בבאורו לעור) וה"ר אברהם מפראג. והראש"ד כתב עליו רגליו לא ידעתי למה ובמנדול עוז כתב שהוא מדמיא בסוף פרק במה עומדין (ג:) רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קוניה דכתיב כל פעל יי למענה ומה שלא נהגו כן העולם משום דהיה צרימא איכא לפרושי דלאו לענין תפילה אימיא וכדפירש רש"י הפס ונראה לי דהוא הדין לפניו ומשום הכי לא נקטיה רבינו ג"כ: (ה) ואם אין לו צריך לחזור אחריהם. והיינו כשהוא נדרך ודוקא מלפניו אצל לאחריהם אפילו אם יש שהות אין לריך לחזר אחריהם וכן כתב רבינו נהדיא לקמן סימן רל"ג ועיין בדרישה:

דרישה
אצל בשחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו ואחר כך יתפלל ואם היה רחוק מן המים מקנה ידיו בלבד ומתפלל עכ"ל מורי (מהרש"ל בבאורו לעור) וה"ר אברהם מפראג. והראש"ד כתב עליו רגליו לא ידעתי למה ובמנדול עוז כתב שהוא מדמיא בסוף פרק במה עומדין (ג:) רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קוניה דכתיב כל פעל יי למענה ומה שלא נהגו כן העולם משום דהיה צרימא איכא לפרושי דלאו לענין תפילה אימיא וכדפירש רש"י הפס ונראה לי דהוא הדין לפניו ומשום הכי לא נקטיה רבינו ג"כ: (ה) ואם אין לו צריך לחזור אחריהם. והיינו כשהוא נדרך ודוקא מלפניו אצל לאחריהם אפילו אם יש שהות אין לריך לחזר אחריהם וכן כתב רבינו נהדיא לקמן סימן רל"ג ועיין בדרישה:

מנחה הציא גם דעת רב עמרם לתם מקום לפסקו דכיון דאין לרין להסמיך גאולה לתפילה שפיר קעביד אס ממחיר ומנהר אמיא בן לפניו בן לאחריו ודעת רב עמרם וז"י פסק כהר"ף ורב עמרם ודעמייה דאף צמים איכא לחלק בן ערוך כאן (פ"ד) גבי תפילת השחר ולפע"ד נראה עיקר דתפילת שחרית כיון דאין לרין לחזר אחר מים לק"ש השתא כיון דלרין להסמיך גאולה לתפילה אין לחזר אחר מים גם לתפילת שחרית והכי נקטינן דלא כשלמן ערוך ועיין במה שכתבתי בסיומן רל"ג (פ"ז) דכאן מיירי כשהוא צמיתו:

עוד שהות להתפלל (ו) אבל אם אין לו שהות שיעבור זמן התפלה ינקה אותן בצרור או בעפר או בכל מידי דמנקי: ה וכתב אבי העזרי הא דאמרינן בכל מידי דמנקי הני מילי (ו) דלא אסח דעתיה אלא שנתלכלכו בטיט. ויש אומרים אדרבה צריך שלא יהו מלוכלכים ועל היסח הדעת אין לחוש שאין היסח הדעת אלא באכילה. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל היה אומר

יש לקיש נפרק אלו עוברין (מו.) לגבל ולתפילה ד' מילין וכו' כתב בסיומן ז' שפירוש רש"י עיקר וכדברי התוספות [6] לא היה לו לכתוב שצריך לחזר אחריהם דהא רב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא ומשמע דלא ליהדר צהרייהו כלל וכבר תמה רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל על דברי רבינו סה ולעני"ד נראה שרבינו מפרש דהא דלייט רב חסדא אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא לאו אחתלת זמנה קאמר כמו שפירש ה"ר יונה שכיון שהגיע הזמן לא יחזור צבור המים לא לתפילה ולא לק"ש דאין זה צנצנא שמאחר שמתאזר לרחוץ ידיו צמים כדי שיתפלל צריך לחזר אחריהם כדרך שהוא מחזר אחר שאר מצות שאף על פי שאמרו

מי כתיב ארחץ צמים היינו לומר שאין מעכבין אכל ודאי כל היכא דאפשר צמים מצוה לחזר אחריהם והיינו כשיש לו עוד שהות להתפלל אכל אס חושש שאס יחזר אחר המים שמא יעבור זמן התפילה לא יחזר אחריהם אלא ינקה ידיו בכל מידי דמנקי והאס הוא דלייט רב חסדא אמאן דמהדר אמיא דבעידן צלותא דקאמר היינו סוף זמן צלותא: ובין נראה ממה שכתב בסיומן רל"ג וזה לשונו כתב רב עמרם כשיצוא להתפלל יטול ידיו אין לו מים לטול אס יודע שיהו לפניו עד ד' מילין והוא צריך ימתין עד מקום המים אפילו אס יעבור זמן התפילה אכל יותר מד' מילין יתפלל מיד ואל יעבור זמן התפילה והני מילי לפניו אכל לאחריו פחות ממיל חזר אכל מיל אינו חוזר והתוספות כתבו דאין לו להעביר זמן התפילה כדי לטול ידיו צמים ואס אין ידיו נקיות יקנחם בעפר או בצרור וכן לאחריו אין צריך לחזור כלל כדי לטול אפילו יש לו זמן עכ"ל ומדכתב צמס התוספות דאין לו להעביר זמן התפילה כדי לטול ידיו צמים משמע שכל שאינו מעביר זמן התפילה מצוה לחזר אחריהם כדרך שמתחזרים על שאר מצות. ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם והרשב"א צמס רבינו האי מסכימים לחלק בן ק"ש לתפילה הכי נקטינן (ב): דין מים שאינם ראויים לנטילת ידים לטעודה כתבתי בסיומן ד' (ד"ה כתב הר"ה): וכתב אבי העזרי (ראבי"ה ברכות פ"י נא) הא דאמרינן בבב"א מידי דמנקי הני מילי דלא אסח דעתיה וכו'. כן כתב המרדכי צממו נפרק היה קורא (פי' מה) וכן כתב ג"כ הגהות מיימוניות צממו צפ"ד מהלכות תפילה (אומ' ג): וי"א אדרבה צריך שלא יהו מלוכלכים ועל היסח הדעת אין לחוש וכו'. נראה שזהו דעת הר"ן שכתב נפרק ערבי פסחים (כ. ד"ה דילמא) אהא דאמרינן (פסחים קטו): נטל ידיו צמיתו ראשון צריך שיטול ידיו צמיתו שני ידיים של היסח דעת כשרות לצרכה ולתפילה אכל מדברי רבינו

דרכי משה

(ב) ז"פ"י כללינו נקטינן כדברי התוספות והאחרונים שהסכימו עמהן דבתראי אינן:

פרישה

(1) אב"א אב אין לו שהות וכו'. דרב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא וכו' ועיין דרישה: (2) דלא אסח דעתיה. כתב רמב"ן בסיומן קנ"ה כתשובות מספנאל דמקום טיטופת שאמרו לאו מקום טיטוף ממש אלא אפילו שוק וירך ומקומות המכוסים נאדם נקראים מקום טיטופת לפי שיש מלמולי יזעה עכ"ל וזהו הטעם דהיסח הדעת פוסל ידיים דשמה נגע בחד מהמקומות המטופים:

דרישה

למיהדר אמיא והקשה עליו הרשב"א בחידושו דתפילת שחר נמי יש לו קבע עד ד' שעות וכן קריאת שמע של ערבית אין לו קבע ופירש הוא דבקריאת שמע שהיא דאורייתא ועל כל פנים צריך לקרות לא החמירו עליו למיהדר אמיא כמו שהקילו בה לגבי בעל קרי (לעיל סימן פ"ה) אבל לתפילה החמירו עד פרסה עכ"ל: ולפי דבריו הא דאמרינן שם רב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא אפילו ביש לו שהות מיירי ואפילו הכי לייט בקריאת שמע אמאן דמהדר אמיא והתוספות והרא"ש גרסו שם בברכות דף ט"ו גירסא אחרת וז"ל גירסתם דהא רב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא בעידן קריאת שמע ע"כ וכתבו ולא גרסינן והני מילי לקריאת שמע וכו' כדאיתא בקצת ספרים דהוא הדין לענין צלותא נמי מטעם שלא יעבור זמן תפלה דמאי שנא קריאת שמע מתפילה וכן משמע לקמן פרק מי שמתו וכו'. בטלוח לנטילותא כדרב חסדא דלייט אמאן דמהדר אמיא בעידן צלותא ומדלא הזכיר קריאת שמע משמע דבכל ענין קאמר וההיא דר' שמעון בן לקיש דקאמר ולתפילה ד' מילין פירש רש"י להתפלל שם במנין עכ"ל והן דרשב"ל הוא בפרק אלו עוברין וזה לשון הגמרא שם (דף מ"ו.) אמר ר' אבהו אמר רשב"ל לגבל ולתפילה ולנטילת ידיים ד' מילין אמר ר' יוסי בר חנינא לא שנו אלא לפניו ארל לאחריו אפילו מיל אינו חוזר אמר ר' אחא ומינה מיל הוא

צ' (פ"ג): שטיטה זו עיקר: וב"י תמה על רבינו מאחר שאינו גורס כגירסת הרי"ף שהרי לא חילק בין לפניו בין לאחריו וכו' וכיון דסבירא ליה לרבינו כרש"י ותוספות ורא"ש והם לא גרסו בברכות אלא רב חסדא לייט אמאן דמהדר אמיא וכו' ותו לא משמע דלא ליהדר כלל ואמאי כתב רבינו ואם אין לו צריך לחזור אחריהם וכן תמה מהר"י אבוהב על רבינו וכתב ב"י ולעני"ד נראה שרבינו מפרש דהא דלייט רב חסדא אמאן דמהדר בעידן צלותא לאו אחתלת זמנה קאמר כמו שכתב הר"י יונה אלא אסוף זמן תפילה קאי שכיון שיגיע סוף הזמן לא יחזור בעבור המים לא לתפילה ולא לקריאת שמע ואהא הוא דלייט רב חסדא אמאן דמהדר אמיא בסוף עידן צלותא אבל בתחלת זמן תפילה דוראי סברא הוא שמאחר שמצוה הוא לרחוץ ידיו במים כדי שיתפלל צריך לחזור אחריהם כדרך שהוא מחזר אחר שאר מצות שאף על פי שאמרו מי כתיב ארחץ במים היינו לומר שאין מעכבין אבל ודאי כל היכא דאפשר מצוה לחזור אחריהם וכן כתב רבינו לקמן סימן רל"ג עכ"ל ב"י אלא שקצתי ושיניתו לשונו בתוספת ביאור: וקשה לי דאם כן דיש חילוק בין יש שהות להתפלל לאין שהות מאי דחקיייהו דרא"ש ותוספות ורבינו לפרש ההוא דפרק אלו עוברין דקאמר לתפילה דרצה לומר לחזור אחר עשרה ולמה לא פירשוהו לחזור אמיא ואפילו הכי לא קשה מידי אדרב חסדא

לפרושי ללא לענין תפילה איתניא וכדפירש רש"י החס:

1- כתוב נמשכות (המיוחסות) להרמב"ן סימן קל"ה מי שעומד בתפילה וזוכר שנגע במקום מנוקף די ננקוין עפר או לרורות או מחקך ידיו כמותל ואינו לריך לנרך וכל שנגע שלא במקום טינפת אינו לריך כלום ואיזוהו מקום טינפת

לדבר זה מסתברא שלא במקום הטינפות ממש אלא אפילו שוק וירך ומקומות המכוסים נאדם לפי שיש מלמולי זיעה וכן מחקך צראש אצל מקומות מגולים בפניו ומקומות מגולים שצורעותיו אין זה מקום הטינפות שאין שם מלמולי זיעה וזואה וכן אנו נוהגים ע"כ והיא מתשנות הרש"א ה): כתב הכל צו (הל' תפילה סי' יא) שם ה"ר יחזק הן בשעת תפילה ובשעת תלמוד תורה יזרה שלא יגע בצנצרו מדיס כי אם עד הפרק העליון הנקרא קודמו וצוארו עד החזה (ד):

ח גרסינן במגילה פרק בני העיר (כו): המשתין לא יתפלל עד שישהה וכו'. כמנהוהו הרי"ף (פרכות יד) והרא"ש (סי' נג) בפרק מי שמתו:

ט ומ"ש ואיתא נמי הכי בירושלמי (מגילה פ"ג ה"א) גבי ריקקה הרוקק לא יתפלל וכו'. כן כתב שם ה"ר יונה ז"ל (יד) ד"ה אי) וכתב עוד דוקא לרזנו אצל אס נודמן לו רוק מותר כדנענין למימר לקמן:

י וטוב ליתן צדקה קודם תפילה דרבי אלעזר הוה יהיב פרוסה לעני וכו'. בפרק קמא דמטרא (נ"ג י):

בסימן רל"ג נראה שסובר ידיים של היסח דעת לריכס נטילה לתפילה אף על פי שאינו יודע להם שום לכלוך וגם הרמב"ם כתב בפ"ד מהלכות תפילה (ה"א) שאחד מהדברים המעכבים את התפילה היא טהרת הידים ואחר כך (ה"ג-ג) כתב טהרת הידים כולל רוחן ידיו זמים עד הפרק ואחר כך יתפלל

נמה דברים אמורים שאינו מטהר לתפילה אלא ידיו בלבד בשאר תפילות מוזן מתפילת שחרית אצל שחרית רוחן פניו ידיו ורגליו ואחר כך יתפלל. נראה מדבריו דזכל התפילות לריך לרוחן ידיו אף על פי שאינו יודע להם שום לכלוך כשם שהוא לריך לטוול ידיו לאכול פת

7 וכפ"ו מהלכות נרכות (ה"ב) כתב כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לקריאת שמע בין לתפילה מנרך חמלה אשר קדשנו במצותיו וזונו על נטילת ידים ע"כ וכיון דהרמב"ם ורבינו ואבי העזרי מסכימים ידיים של היסח

דעת לריכס נטילה לתפילה אף על פי שאינו יודע להם שום לכלוך הכי נקטינן ומיהו לענין ברכה לא ראימי נוהגים לנרך על נטילת ידים לשום תפילה מוזן מנטילת שחרית לצד וטעמא דמסתבר הוא כיון דלאכא מ"ד שאין לריך לטוול ספק ברכות להקל (ג) ועל מה שכתב הרמב"ם (פ"ד ה"ג) שצריך לתפילת שחרית לרוחן פניו ידיו ורגליו כתב הראב"ד לא ידעתי רגליו למה וכתב צעל מגדל עוז שכתב כן מדתניא בסוף פרק צמה טומנין (שם נ): רוחן אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קוניהו משום שנאמר (משלי טו ד) כל פעל יי למענהו. ולא נהגו כן העולם משום דההיא ברייתא איכא

דרכי משה

(ג) והרא"ש כתב בתשובה כלל ד' (סי' א) והביאו ב"י סימן ז' שאם נטל ידיו כשרוצה להתפלל אם לא עשה צרכיו אין צריך לברך על נטילת ידים שלא תקנהוהו אלא בשחרית. וכתב עוד שם בשם מהר"י אבוהב שמשמע מדברי הרא"ש שכל מי שנגע בבשר מטונף שבגוף האדם או בטינוף היוצא מגופו צריך לברך על נטילת ידים כשרוצה להתפלל אמנם אם נגע בטיט וידיו מלוכלכות אין צריך לברך והסמ"ק כתב דאף כשידיו מלוכלכות בצואה אינו מברך על נטילת ידים עכ"ל ב"י שם. ועיין לעיל סימן ד' (אות א) כתבתי

פרישה

(מ) הרוקק לא יתפלל עד שישהה כדי היצוך ד' אמות. כל"ל: והמתפלל לא ירוק וכו'. דוקא לרזנו אצל אס נודמן לו רוק מותר:

דרישה

הכי בעי לאחריו לחזור הילוך מיל: לכן נראה דסבירא ליה לרבינו דרב חסדא דלייט אמאן דמהדר אמיא מסתמא לאו אמהלך בדרך קאי אלא מיירי במי שהוא בביתו ובעירו והכי דייק לשון אמאן דמהדר וכו' דמשמע מי שמהדר כלל אמיא אפילו בביתו דכיון דלית ליה מים מצוי לא חייבוהו ולא הטריחוהו חכמים למיהדר כלל עליהן ובבית ודאי לא שייך לומר לפניו או לאחריו הילוך בין יש שהות בין אין שהות כיון שלא חייבוהו חכמים והוא רוצה לעשות יותר ממה שחייבוהו על הא הוא דקא לייט רב חסדא אבל ודאי המהלך בדרך ויש לפניו מים ויש שהות ביום לא יתפלל עד שיגיע לשם ואפילו רחוק ממנו יותר מד' מיל ולכן סתם רבינו כאן וכתב צריך לחזור אחריהן ולא הוכיר שום שיעור דכיון דמן הדין אין צריך כלל להדר אחר מים אלא כיון שהוא בדרך ובלאו

שהמנהג שלא לברך על נטילת ידים אף כשעושה צרכיו ומתפלל מיד אחר זה. ואם כן נראה דכל שכן אם נגע במקום מטונף דאין לברך רק יטול ידיו בלא ברכה וכן המנהג וכמו שכתבתי בשם ב"י: כתב הר"ן פרק ערבי פסחים דף (רנ"א ע"א) (כ"ה. ד"ה דילמא) דאם נגע בידיו בערוה אסור להתפלל או לברך שום ברכה עד שינקה ידיו: (ד) ואם צריך להתחכך מחכך מעל חלוקו עכ"ל: כתב מהר"ל (הל' תפלה) דצואת האזן והאף אסור ליגע בהן בתפילתו אלא על ידי בגד:

כך כתב רבינו שהחוספות לא סבירא להו הכי אלא שאין לו להעביר זמן תפילה בשביל מים משמע הא כשלא יעבור זמן תפילה ילך לפניו אפילו כמה מילין וסיים שם דלאחריו דאיכא טירחא לחזור לאחריו לא הטריחוהו ואין לו להדר אמיא אפילו יש שהות. וכיון שכן על כרחך הא דאמרינן התם בפרק אלו עוברין ולתפילה פירושו כמו שכתב רש"י לילך לעשרה. ולפי זה אין אנו צריכין לומר לדעת רבינו דרב חסדא דלייט אין לו שהות והוא דלייט דאפילו כיש לו שהות לייט אמאן דמהדר אמיא וכמ"ש: ומ"ש רבינו כאן דאם יש לו שהות צריך לחזור אחריהן מיירי במהלך בדרך וכשיש מים לפניו תדע לך דהא לקמן סימן רל"ג כתב רבינו בהדיא דלאחריו אין צריך לחזור אחר מים אפילו יש שהות וכל שהו בעירו או בביתו ודאי לפניו ולאחריו חזא מילתא הוא לגביה ואם כ

ג. עס נגמרה לנירסה הרמב"ם [עס] והלאה [נכחה פ"ג סימן ד'] ודינו יונה [עס י"ג] א ד"ה אכל, שו"ת הרשב"א חלק א סימן קל"א:
 ד. תשובת הרשב"א [עס]:
 ה. מיימו"ן [רמב"ם] עס:
 ו. נרכות (מ"ו) [טו] [ע"א לנירסה הר"ק עס א] ב והרשב"א עס טו, א ד"ה והי מלי בשם רבנו האי והמ"ם עס הלכה ג, וכו' עס ד"ה לק"ט, רב עמרם הובא טור סימן קל"ג:

צינונים לרמ"א

צב א) הגדה מיימוני פרק ד' מהלכות תפלה [אות ח]: ב) תשובת הרשב"א [ע"א] סימן קל"א פסק דמות, וחלומת הדשן סימן ט"ו פסק דאסור, וצריך לחלק (ג) כך ודמי משה אות ב):

עטרת זקנים

ב) צריך להחזיק ידיו בנים כו', וצריך לחזור אחריהם אף בעובר זמן תפלה (הרי"ף נתיבות ג' מהרמב"ם פתלי ד' נ' והרשב"א עס טו, א ד"ה והי מלי בשם רבינו האי). ויש אומרים שאין צריך לחזור אחר מים בין לקריאת שמע ובין לתפילה (תוספות נתיבות טו, א ד"ה אלאן ורבנו יונה נתיבות א ד"ה ליש והרא"ש עס פ"ק ג סימן י"ב). ויש מי שכתב אפילו אם יודע שלא יעבור זמן התפלה אפילו הכי אין צריך לחזור אחר מים, מה שאין כן בערבת כיון שאין צריך להסתיק גאולה לתפלה או שפיר קעביר אס מחמיר ומהדר אמים בין לפניו בין לאחוריו (מורי בכ"ח ד"ה ואחרי):

הגהות והערות

ג) עיין מ"א ס"ק א':
 ד) עיין הנתיבות מיימוניות תפילה פ"ד אות ח:
 ח) תיקון ע"פ תוספתא שם, מלכות השקל, מקור מים ולגשש ע"ד:
 ו) עיין פסול הלכה ד"ה עס נלמנו:
 ז) בספר הדורות ויניאיה שנים פירש כאלו כמו ועיני רוק עם ורוק דק, עיין ערוך עין, גם, ועיין רש"י ד"ה

לכתחלה ביכול לעמוד עד פרסה, וכן מלאחי סימן פ"ה: ב באמצע, זה לשון הרשב"א כיון שלא [היה] צריך לנקיבו כלל כשהתחיל להתפלל, ומשמע נקיבו קודם לכן, ובאמצע נתעורר לו, לא יפסיק, ואפילו מים שמתין וכו' כדלח"א נגמרה [עס, כג, א], ולא אמרו שצריך להרחיק, כל שכן כשיכול לעמוד על זמנו עד שיסיים, והוא הדין כשצריך לגדולים כל שיכול לעמוד עד שיסיים אינו פוסק, ואם אירע לו מקרה נאמנע מרוב דחקו ונתעטש ממתין וכו' עכ"ל [שו"ת חלק א] סימן קל"א: וכתב דרכי משה [אות א] וצריך עיון בתרומת הדשן [סימן טו] שכתבתי בסימן ק"ג [אות ב ד"ה ואומן] דמשמע דאסור להעמיד עלמנו בין לגדולים בין לקטנים ולצריך להתפלל עד שיסוף מים וכו' עכ"ל [שו"ת חלק א] סימן קל"א: וכתב דרכי משה [אות א] וצריך עיון בתרומת הדשן [סימן טו] שכתבתי בסימן ק"ג [אות ב ד"ה ואומן] דמשמע דאסור להעמיד עלמנו בין לגדולים בין לקטנים ולצריך להתפלל עד שיסוף מים וכו' עכ"ל [שו"ת חלק א] סימן קל"א: וכתב דרכי משה [אות א] וצריך עיון בתרומת הדשן [סימן טו] שכתבתי בסימן ק"ג [אות ב ד"ה ואומן] דמשמע דאסור להעמיד עלמנו בין לגדולים בין לקטנים ולצריך להתפלל עד שיסוף מים וכו' עכ"ל [שו"ת חלק א] סימן קל"א:

ב) פירוש ארבעה מילין, ערוך ערך פרס, יא) אבל אם יכול להעמיד עצמו שיעור פרסה [ג] יצא בדיעבד [ד] אבל לכתחלה לא [ה] יתפלל עד שיברוק עצמו תחלה יפה: הגה [ו] וכל הנזכר לנקיבו אסור אפילו נדבתי מורה כל זמן שגופו משוקק מן הנקבים:
 ב) א) אם ב באמצע תפלתו נתעורר לו האוה יעמיד עצמו עד שיגמור ולא יפסיק [א] ואם בשעת קריאת שמע וברכותיה נתעורר בין לקטנים בין לגדולים קורא בדרבנן: הגה [ב] ודוקא שאינו מתאוה כל כך לדית מיה משום על השקנא אצל נלאו הכי יומר טו"ב להפסיק: ואם רצה להרחיק ולהטיל מים עושה:
 ג) [א] צריך קודם תפלה להסיר ביחו וניעו [ב] וכל דבר הנוסדו: ד) [א] צריך להחזיק ידיו [ב] במים אם יש לו ואם אין לו צריך לחזור אחריהם להעמיד עלמנו עד פרסה עכ"ל דרכי משה, ולצורך אף תרומת הדשן מודה דשרי כמו שכתב סימן ק"ג [מדמי משה עס] גדול כבוד הנריות דדומה ללו דלא חסור, ואף ביחוד יש לסמוך לרשב"א דשרי, דכתב הסמ"ג ועיין י"ט ק"א, ד' דאסור להפסיק בתפלתו אם לא מפני חשש סכנה נפשית, קל וחומר מפני אסור דרננן דהס אמרו והס אמרו, אפטר דאף התרומת הדשן לא אסר אלא בעיטוש דשרי ליה רננן וכמו שכתב סימן ק"ג [סעיף ג] דאפטר להרחיק ד' אמות דזה לא מקרי הפסק בתפלה וכמו שכתב סימן ק"ד [סעיף ג], אצל נעשיית נרכיו מודה להרשב"א:

באר היטב

(ב) יתפלא, ואפילו אם רואה שיעבור זמן תפלה אם ינקה עלמו מחלה, אפילו הכי אסור לכתחלה ביכול לעמוד עד פרסה, ד"ח מ"ש, ומ"א [ס"ק א] מיקל ביכול לעמוד עד פרסה אם יעבור זמן התפלה, ע"ש, ועולה חמוד [ס"ק ג] כתב בשם הב"ח להיטב, ע"ש, ולא לק: (ג) ב"ד, ומ"א [ס"ק ג] כתב בבי"ב, ואין הניגון מעכב כמו שמכנה בגיטלה לחבל, נכרת אברהם [ריש ח"ג]:

שערי תשובה

צב (ד) בבי"ב, עיין באר היטב, וברמב"ם [תפלה ח"ג] כתב גם כן שירחיק רגליו והראב"ד השיגו, ועיין בשו"ת ושב הכהן [א"ב] מה שכתב בענין זה:

וגרסה לי דיש לסמוך על הרשב"א, ונצטרך אף תרומת הדשן מודה דשרי, גדול כבוד הנריות דדומה ללו דלא חסור, ואף ביחוד יש לסמוך לרשב"א דשרי, ע"ש: (ד) בבי"ב, ואין הניגון מעכב כמו שמכנה בגיטלה לחבל, נכרת אברהם [ריש ח"ג]:

מחצית השקצ

שלא ירחיק ד' אמות אלא מטעם הריה מתבודד ומתכייש בדבר מן הציבור שירגישו כו', ולפי זה הא דחייבו חכמים להרחיק ד' אמות ולומר הרבון, איירי דוקא במתפלל ביחוד כו', וקצת נמי יש להוכיח דמשום זילותא ובינוי כהאי גוונא לא חיישינן לאיסור דרבנן, מדמיצנו לכמה אמוראים שהשוו נקביהם כשהיו יושבים לפני רבם, דאיכא זילותא לילך לעשות צרכם בהיותם לפני רבם, לא השו לאיסור כל תשקצו, והוא הדין נדון דיין, ומכל מקום קשה הדבר מאד לבדות חלוקת מן הדעת שאינם רמוזים אפילו בתלמוד ופסקי גאונים מהן מלהא, עכ"ל, והפתיחו רוב דברי תרומת הדשן, גם בבי"ב לקמן סימן ק"ג ורי"ה [ומה] העתיקו בקצרה, מביאר מתחלת דברי תרומת הדשן אחר שהביא ראיה מהרמב"ם, להחיר להעמיד עצמו מלהפית, כתב הטעם אפשר דליכא כל תשקצו, אלא כשמשעה לגדולים או לקטנים, אבל להפחה בעלמא לא, הרי כתב דבעיטוש ליכא משום כל תשקצו, כי אם בגדולים או קטנים, ואיך כתב מ"א להיטב דבגדולים וקטנים מודה תרומת הדשן דלא יפסיק וישהה עצמו, ולא אסר כי אם לעמוד על עצמו מלהפית, אולם לענין המ"א הבין מדברי תרומת הדשן, אע"ג דלהשהות גדולים או קטנים ודאי איכא איסור כל תשקצו, אפילו הכי מודה תרומת הדשן לרשב"א, דמותר להשהות לגדולים וקטנים כשעומד בתפלה, דאי יפסיק לעשות צרכיו, איכא הפסקה גדולה, ואיסור הפסקה בתפלה, חמיר מאיסור שהיה, דכתב מ"א מדברי סמ"ג, א"כ מוטב שידחה איסור שהיה, מלדחות איסור הפסקה, אבל לשהות עצמו מלהפית, לפי מאי דהוי סבירא ליה לתרומת הדשן דגם בעיטוש יש משום כל תשקצו, אדרבא יש להחמיר בעיטוש ואסור לעמוד עצמו מלהפית, אף כשעומד בתפלה, כיון שאין כנגדו איסור אחר, דאי מפיה בתפלה ליכא הפסקה כולי האי, דהילוך ד' אמות ליכא הפסק כולי האי, ואם כן למה נתייר לו לעמוד מלהפית ולעבור על כל תשקצו, עד שהוצרך להביא ראיה

בצאת מרחל שאין צריך בשלח
 חבון יושא

ו. שם נמראה לניכוח הרמב"ם [שם הלכה ג]:
 ת. שם [נחשבות ד"ה אהלו. טור ש"ס]:
 ט. ממשמעות דמיימוני [רמב"ם] פרק ד' מהלכות תפלה [הלכה א. ג. ג. ג. וטור ש"ס] ורמב"ם [נכנס סומן נג. מונח בנהגות מיימוניות שם אמת. ג. ונמדדו שם רמ"מ]:

ט. צ"י ד"ה ו"ה, לחוש לדעת הר"ן פסחים כה, א ד"ה דילמא ":

י. תשובה [הרמב"ם המיוחסת] [לרמב"ן [סימן] ק"ה י"ג]:

כ. שם:
 ל. מגילה כ"ז ע"ג רי"ף נכנסו יד, א. נכנס שם פ"ג סימן כ"ג]:

מ. ירושלמי שם [מגילה פ"ג הלכה א, ונכנס פ"ג טוף הלכה ה. רמ"י ינה שם יד. א ד"ה א']:

נ. רמ"י ינה שם:
 נ. כנא כהנא י' [נ"א]:
 צ. א. נכנסו ל' [ע"ג]:

א. שם לב ג:
 ב. שם [ל"ג] [ל"א] [פ"א] [רש"י] [שם ד"ה א"א]:

ג. שם ל"א [ע"ג] [רש"י שם ד"ה הלכה]:

צינונים פרי"א

ג. סעיף ב' ד"ה דרכי משה אורח ב ע"פ הבי" סומן ד"ה כחוב בשם שו"ת הרא"ש כ"ל ד' סימן א: (א) סעיף א:
 (ו) כל בו [סימן א]:
 (ז) מהרי"ל [הלכות תפלה עמוד ח"ג] (א) סעיף ב:
 צ. א. טור:

עבודת זקנים

ג. מקום פסוקים ב"ה המכוסים באדם. לאפוקי במקום מגולה, כגון בפניו ובצואר ע"ה וזרועותיו עד פרק העלין הנקרא עלבוגין. מותר ליגע במקומות הללו בשעה שעומד בתפלה או עוסק בתורה וב"י ד"ה נח, חשיטת הכנייה [המיוחדות להב"א] סימן ק"ה, כל בו סימן י"א]:

צ. א. א"א יעמוד [הרמב"ם] דברי נחנח"ט ב"ה, וכן נהגו בתפלה סמוך ליציאת מצרים שריא שמתח ותחומיו. ובמחנה סמוך [ההלכה] ליד. ובזמנים סמוך למקראות הסודים לפניו. בלא יטוש [א] את עמו ויצאנו בה' וצריך לטעור

ג יגקה ידיו. לא שנה א"ס הם מלוכלכות לא שנה שהסית דעתו (טור). ולריך עיון מה שייך נקיון נצורו נידים של היסח הדעת. ולריך לומר דילמא מודבק בו מעט זעה או לואה ויחנקו, עיין סימן ד' [סעיף נב ס"ק מ]: ד צריכים נתייבה. ושאר נכונות פשיטא דהיסח הדעת לא פסל, וכמו שכתוב סימן קע"ג [סעיף ג ס"ק ט], ועיין צ"י [כאן ד"ה ו"ה]: דה או עוסק בתורה. לכולי עלמא די נקיון נעלמא אע"פ שיש לו מים [כן משמע בנש"א צ"ח סימן קנ"ג], ועיין מה שכתבתי סוף סימן ד' [ס"ק נח] וסימן קנ"ח. סעיף ה' [ס"ק ט]: ו צ"א ישתין.

אבל מותר להשתין במקום שהתפלל ומכל מקום מדת חסידות שלא להשתין בתוך ד' אמות של תפלה (מגילה דף כ"ז ע"ג):

ז ארצונו. פירוש מי שרוקק מחמת טיול (הרא"ש נכנסו פרק ג סימן לט):

צ. א. שבה אחת. תלמידי רבנו יונה [נכנסו כה, א ד"ה חסידים] הוכיח מגמרא [שם נב, ג].

דאע"ג דככל מקום דקאמרינן שעה פירושו שעה מועטת, הכא פירושו שעה אחת מ"צ צי"ס. ומיהו זהו לחסידים, ולשאר עם די בשעה מועטת, [כמו שכתוב סימן ל' סוף סעיף (ד') [כ"א]:

ב. תשובה צוהר נכנסת [נכנסתה י"א, א] שיאמר ואני נכנסו חסדך וגו' [מהלכה ה. מן קודם נו"א לצ"ח הכנסת]:

כ. כדו ישיבוין. האר"י היה מתפלל תוך הספר, כדי שיכווין מאוד (הכוונות שער הכוונות, סוף ענין כח הכנסת). והכל לפי מה שהאדס מרגיש נפשיו: ג הלכה

פסוקה. נראה לי דהיינו שלא יעסוק בפלפול קודם התפלה, אבל אם עסק בפלפול והתחילו הצטרף להתפלל יתפלל עמהם, ונפרט האידנא שאין מכווין כל כך:

ה. מן קודם נו"א לצ"ח הכנסת:

כ. כדו ישיבוין. האר"י היה מתפלל תוך הספר, כדי שיכווין מאוד (הכוונות שער הכוונות, סוף ענין כח הכנסת). והכל לפי מה שהאדס מרגיש נפשיו: ג הלכה

פסוקה. נראה לי דהיינו שלא יעסוק בפלפול קודם התפלה, אבל אם עסק בפלפול והתחילו הצטרף להתפלל יתפלל עמהם, ונפרט האידנא שאין מכווין כל כך:

ה. מן קודם נו"א לצ"ח הכנסת:

כ. כדו ישיבוין. האר"י היה מתפלל תוך הספר, כדי שיכווין מאוד (הכוונות שער הכוונות, סוף ענין כח הכנסת). והכל לפי מה שהאדס מרגיש נפשיו: ג הלכה

פסוקה. נראה לי דהיינו שלא יעסוק בפלפול קודם התפלה, אבל אם עסק בפלפול והתחילו הצטרף להתפלל יתפלל עמהם, ונפרט האידנא שאין מכווין כל כך:

ה. מן קודם נו"א לצ"ח הכנסת:

כ. כדו ישיבוין. האר"י היה מתפלל תוך הספר, כדי שיכווין מאוד (הכוונות שער הכוונות, סוף ענין כח הכנסת). והכל לפי מה שהאדס מרגיש נפשיו: ג הלכה

פסוקה. נראה לי דהיינו שלא יעסוק בפלפול קודם התפלה, אבל אם עסק בפלפול והתחילו הצטרף להתפלל יתפלל עמהם, ונפרט האידנא שאין מכווין כל כך:

ה. מן קודם נו"א לצ"ח הכנסת:

כ. כדו ישיבוין. האר"י היה מתפלל תוך הספר, כדי שיכווין מאוד (הכוונות שער הכוונות, סוף ענין כח הכנסת). והכל לפי מה שהאדס מרגיש נפשיו: ג הלכה

פסוקה. נראה לי דהיינו שלא יעסוק בפלפול קודם התפלה, אבל אם עסק בפלפול והתחילו הצטרף להתפלל יתפלל עמהם, ונפרט האידנא שאין מכווין כל כך:

ה. מן קודם נו"א לצ"ח הכנסת:

כ. כדו ישיבוין. האר"י היה מתפלל תוך הספר, כדי שיכווין מאוד (הכוונות שער הכוונות, סוף ענין כח הכנסת). והכל לפי מה שהאדס מרגיש נפשיו: ג הלכה

פסוקה. נראה לי דהיינו שלא יעסוק בפלפול קודם התפלה, אבל אם עסק בפלפול והתחילו הצטרף להתפלל יתפלל עמהם, ונפרט האידנא שאין מכווין כל כך:

עד (ח) פירש מהני מילי כשהוא הולך בדרך והמים נמצאים לפניו אבל אם צריך לחזור לאחוריו למקום מים עד (ט) מיל חזור (יא) יותר ממיל אינו חוזר (יב) ואם מתירא שיצבור זמן (י) התפלה ג יגקה ידיו (י) בצרוד או בעפר או בכל מילי דמנקי: הגה ועיין לקמן סימן ל"ג י"ג:

ד. ה' רחץ ידיו שמרת [ו] והסיה דעתו ד צריכים נטילה לתפלה אם יש לו מים אף על פי שאינו יודע להם שום בלודך י"י ולא יכרך ואם אין לו מים מוזמנים אינו צריך לחזור וליטול: הגה ד' ואפילו היו ידיו מלוכלכות ונטולן לתפלה אינו מצרך וכלעיל סימן ז' י"ג:

ו. ה' העומר בתפלה וזכר שנע במקום מנונה די ננקיון עפר או צרורות או מחבך די בכותל:

ז. ה' מקום מנונה היינו (ב) מקומות המכוסים באדם לפי שיש בהם מלמולי זיעה [טז] וכן אם חיבך הראש: הגה (ג) [ולכן אסור ל' ליגע במקומות אלו בשעה שעומדים בתפלה ד' או עוסק (ט) בתורה] וכן נלואח האון והאף כי אם על ידי (י) נגד:

ח. המשתיין לא יתפלל עד שישאח כדי הילוך ארבע אמות משום נצוצות והמתפלל ו לא (יא) ישתין עד שישאח כדי הילוך ארבע אמות שכל ארבע אמות תפלתו שגורה בפיו ורחושי מרחשן שפוטתיה:

ט. הרוקק לא יתפלל עד שישאח ארבע אמות המתפלל לא ירוק עד שישאח ארבע אמות מ' וי"ו ודוקא ז' י"ב [ארצונו אבל אם נודמס לו רוק מותר: (ועיין לקמן סימן ל"ג י"ג):

י. (ד) [יה] טוב ליתן צדקה קודם תפלה:

כ. ה' ישיא א' (א) שעה אחת קודם שיקום להתפלל ב כרי (ב) שיכווין לבו למקום וישעה אחת אחר התפלה שלא תהא נראית עליו כמשוי שממחר לצאת ממנה:

ב. כ' לא יעמוד להתפלל אלא (א) באימה (ב) והכנעה (ג) לא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים כמלים (ד) ולא מתוך כעס אלא מתוך שמחה (ה) כגון דברי תחנונים של תורה כגון סמוך לנאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שכתוב בו (תהילים קמ"ט י"ג) רצון יריאיו יעשה שומר ה' את כל אהבו:

ג. אין עומדין להתפלל מתוך דין ולא מתוך הלכה שלא יהא לבו טרוד בה אלא מתוך ג הלכה (א) פסוקה: הגה [ז] והיינו נמי כמו מתוך שמחה כי פקודי ה' יצרים משמתי לב [שם י"ג ט]:

ג. ה' ישיא א' (א) שעה אחת קודם שיקום להתפלל ב כרי (ב) שיכווין לבו למקום וישעה אחת אחר התפלה שלא תהא נראית עליו כמשוי שממחר לצאת ממנה:

ב. כ' לא יעמוד להתפלל אלא (א) באימה (ב) והכנעה (ג) לא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים כמלים (ד) ולא מתוך כעס אלא מתוך שמחה (ה) כגון דברי תחנונים של תורה כגון סמוך לנאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שכתוב בו (תהילים קמ"ט י"ג) רצון יריאיו יעשה שומר ה' את כל אהבו:

ג. אין עומדין להתפלל מתוך דין ולא מתוך הלכה שלא יהא לבו טרוד בה אלא מתוך ג הלכה (א) פסוקה: הגה [ז] והיינו נמי כמו מתוך שמחה כי פקודי ה' יצרים משמתי לב [שם י"ג ט]:

ג. ה' ישיא א' (א) שעה אחת קודם שיקום להתפלל ב כרי (ב) שיכווין לבו למקום וישעה אחת אחר התפלה שלא תהא נראית עליו כמשוי שממחר לצאת ממנה:

ב. כ' לא יעמוד להתפלל אלא (א) באימה (ב) והכנעה (ג) לא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים כמלים (ד) ולא מתוך כעס אלא מתוך שמחה (ה) כגון דברי תחנונים של תורה כגון סמוך לנאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שכתוב בו (תהילים קמ"ט י"ג) רצון יריאיו יעשה שומר ה' את כל אהבו:

ג. אין עומדין להתפלל מתוך דין ולא מתוך הלכה שלא יהא לבו טרוד בה אלא מתוך ג הלכה (א) פסוקה: הגה [ז] והיינו נמי כמו מתוך שמחה כי פקודי ה' יצרים משמתי לב [שם י"ג ט]:

ג. ה' ישיא א' (א) שעה אחת קודם שיקום להתפלל ב כרי (ב) שיכווין לבו למקום וישעה אחת אחר התפלה שלא תהא נראית עליו כמשוי שממחר לצאת ממנה:

ב. כ' לא יעמוד להתפלל אלא (א) באימה (ב) והכנעה (ג) לא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים כמלים (ד) ולא מתוך כעס אלא מתוך שמחה (ה) כגון דברי תחנונים של תורה כגון סמוך לנאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שכתוב בו (תהילים קמ"ט י"ג) רצון יריאיו יעשה שומר ה' את כל אהבו:

ג. אין עומדין להתפלל מתוך דין ולא מתוך הלכה שלא יהא לבו טרוד בה אלא מתוך ג הלכה (א) פסוקה: הגה [ז] והיינו נמי כמו מתוך שמחה כי פקודי ה' יצרים משמתי לב [שם י"ג ט]:

ג. ה' ישיא א' (א) שעה אחת קודם שיקום להתפלל ב כרי (ב) שיכווין לבו למקום וישעה אחת אחר התפלה שלא תהא נראית עליו כמשוי שממחר לצאת ממנה:

ב. כ' לא יעמוד להתפלל אלא (א) באימה (ב) והכנעה (ג) לא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים כמלים (ד) ולא מתוך כעס אלא מתוך שמחה (ה) כגון דברי תחנונים של תורה כגון סמוך לנאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שכתוב בו (תהילים קמ"ט י"ג) רצון יריאיו יעשה שומר ה' את כל אהבו:

ג. אין עומדין להתפלל מתוך דין ולא מתוך הלכה שלא יהא לבו טרוד בה אלא מתוך ג הלכה (א) פסוקה: הגה [ז] והיינו נמי כמו מתוך שמחה כי פקודי ה' יצרים משמתי לב [שם י"ג ט]:

ג. ה' ישיא א' (א) שעה אחת קודם שיקום להתפלל ב כרי (ב) שיכווין לבו למקום וישעה אחת אחר התפלה שלא תהא נראית עליו כמשוי שממחר לצאת ממנה:

ב. כ' לא יעמוד להתפלל אלא (א) באימה (ב) והכנעה (ג) לא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים כמלים (ד) ולא מתוך כעס אלא מתוך שמחה (ה) כגון דברי תחנונים של תורה כגון סמוך לנאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שכתוב בו (תהילים קמ"ט י"ג) רצון יריאיו יעשה שומר ה' את כל אהבו:

ג. אין עומדין להתפלל מתוך דין ולא מתוך הלכה שלא יהא לבו טרוד בה אלא מתוך ג הלכה (א) פסוקה: הגה [ז] והיינו נמי כמו מתוך שמחה כי פקודי ה' יצרים משמתי לב [שם י"ג ט]:

ג. ה' ישיא א' (א) שעה אחת קודם שיקום להתפלל ב כרי (ב) שיכווין לבו למקום וישעה אחת אחר התפלה שלא תהא נראית עליו כמשוי שממחר לצאת ממנה:

ב. כ' לא יעמוד להתפלל אלא (א) באימה (ב) והכנעה (ג) לא מתוך שחוק וקלות ראש ודברים כמלים (ד) ולא מתוך כעס אלא מתוך שמחה (ה) כגון דברי תחנונים של תורה כגון סמוך לנאולת מצרים או סמוך לתהלה לדוד שכתוב בו (תהילים קמ"ט י"ג) רצון יריאיו יעשה שומר ה' את כל אהבו:

ג. אין עומדין להתפלל מתוך דין ולא מתוך הלכה שלא יהא לבו טרוד בה אלא מתוך ג הלכה (א) פסוקה: הגה [ז] והיינו נמי כמו מתוך שמחה כי פקודי ה' יצרים משמתי לב [שם י"ג ט]:

באר היטב

(ה) פירש מהני מילי כשהוא הולך בדרך והמים נמצאים לפניו אבל אם צריך לחזור לאחוריו למקום מים עד (ט) מיל חזור (יא) יותר ממיל אינו חוזר (יב) ואם מתירא שיצבור זמן (י) התפלה ג יגקה ידיו (י) בצרוד או בעפר או בכל מילי דמנקי: הגה ועיין לקמן סימן ל"ג י"ג:

שערי תשובה

(י) בני. עיין באר היטב. ובמחזיק ברכה (אה ד) כתב שבמור קציעה מיל בזה כנגיעת צואה האף כי רמי ליה בידיו, ולא נהירא, עכ"ל:

ענין מ"א

ה' פירש מהני מילי כשהוא הולך בדרך והמים נמצאים לפניו אבל אם צריך לחזור לאחוריו למקום מים עד (ט) מיל חזור (יא) יותר ממיל אינו חוזר (יב) ואם מתירא שיצבור זמן (י) התפלה ג יגקה ידיו (י) בצרוד או בעפר או בכל מילי דמנקי: הגה ועיין לקמן סימן ל"ג י"ג:

ענין מ"ב

ה' פירש מהני מילי כשהוא הולך בדרך והמים נמצאים לפניו אבל אם צריך לחזור לאחוריו למקום מים עד (ט) מיל חזור (יא) יותר ממיל אינו חוזר (יב) ואם מתירא שיצבור זמן (י) התפלה ג יגקה ידיו (י) בצרוד או בעפר או בכל מילי דמנקי: הגה ועיין לקמן סימן ל"ג י"ג:

ענין מ"ג

ה' פירש מהני מילי כשהוא הולך בדרך והמים נמצאים לפניו אבל אם צריך לחזור לאחוריו למקום מים עד (ט) מיל חזור (יא) יותר ממיל אינו חוזר (יב) ואם מתירא שיצבור זמן (י) התפלה ג יגקה ידיו (י) בצרוד או בעפר או בכל מילי דמנקי: הגה ועיין לקמן סימן ל"ג י"ג:

ענין מ"ד

ה' פירש מהני מילי כשהוא הולך בדרך והמים נמצאים לפניו אבל אם צריך לחזור לאחוריו למקום מים עד (ט) מיל חזור (יא) יותר ממיל אינו חוזר (יב) ואם מתירא שיצבור זמן (י) התפלה ג יגקה ידיו (י) בצרוד או בעפר או בכל מילי דמנקי: הגה ועיין לקמן סימן ל"ג י"ג:

ענין מ"ה

ה' פירש מהני מילי כשהוא הולך בדרך והמים נמצאים לפניו אבל אם צריך לחזור לאחוריו למקום מים עד (ט) מיל חזור (יא) יותר ממיל אינו חוזר (יב) ואם מתירא שיצבור זמן (י) התפלה ג יגקה ידיו (י) בצרוד או בעפר או בכל מילי דמנקי: הגה ועיין לקמן סימן ל"ג י"ג:

ענין מ"ו

ה' פירש מהני מילי כשהוא הולך בדרך והמים נמצאים לפניו אבל אם צריך לחזור לאחוריו למקום מים עד (ט) מיל חזור (יא) יותר ממיל אינו חוזר (יב) ואם מתירא שיצבור זמן (י) התפלה ג יגקה ידיו (י) בצרוד או בעפר או בכל מילי דמנקי: הגה ועיין לקמן סימן ל"ג י"ג:

ד שעות זמניות. ג עיין ריש סימן פ"ט [סי'ק ד] וסימן רס"א [פ"ק ט] מה שכתבתי ללא כיש מי שכתב לעולם חושבין (עד) הלילה עד י"ב שעות, ואח"כ מתחיל היום לתיאח, דהא זמן מנחה מחלוצ היום ולמעלה, וילפינן [נפסיס גמ. ח] מצד הערבים משיטת החמה למערב, וא"כ הוי באמצע היום ממש, וגם לרבנן שחריט עד חלות ממש, ששזב אסור להקריב מיד של שחר, ומינה לרבי יהודה עד ד' שעות דהיינו שליש היום. ואע"ג שכתבתי בסימן א' [פ"ק ד] בשם הוהר"ר [מ"ז קה, ב] שלענין חלות לילה חשבתי הלילה ל"ב שעות, שאני החס' דלגבי הקב"ה לילה כיום יאיר, ולכן חושב לעולם י"ב שעות לילה, ולאחננו נריכיס לכיון העם שהוא רגון לפניו, אבל החפילות נגד תמידין מקנוס, ומסור צדינו הכל לפי המקום והאופן מהלך החמה, וכן השכחות ומועדים, וכן כתב מהר"ל נחשונה סימן קס"ג [קנב], ועיין סימן תמ"ג [סעיף א ס"ק ג]: דה' צעזעם בחד. פירוש שלא ינהג פעם כך ופעם כך, ומכל שכן שלא יתפלל ביום אחד מנחה אחר פלג המנחה וערבית קודם לאח הכוכבים:

ו וצ"ב צ"ה יצא. משמע שפוסק כדברי המוספות [חולין קב. ב ד"ה לגנל] שמביא הטור דאין הנטייה לתפלה אלא מזד מנחה לחוד, כדרך שאר מנחות, אבל מה שחילקו בגמרא [סס] נחפלה בין לפניו בין לאחריו לא קאי אלא לענין להתפלל בעשרה כדעת רש"י [סס ד"ה ולמלה]. והסקרנו לו המוספות בנרכות דף ט"ו וע"ה ד"ה אמרן ונפסיס דף מ"ו וע"ה ד"ה ולמלה, ובימינן ז"ב [סעיף ד] פסק בכו"ע כדעת הר"י [בנכות מ. ט]. ועיין מה שכתבתי שם [סי'ק א], ובדלי פסק דכאן הוא עיקר דמחל הוא:

ר"ד (א) אין דובר אשרי כו'. עיין מה שכתבתי [ב] ואם ברעבד התפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ו ולמעלה יצא י' ובשעת הרחק יכול להתפלל תפלת ערבית מפלג המנחה ולמעלה: הגה ולדין נמדינות אלו שנהגים להתפלל ערבית מפלג המנחה ח אין לו להתפלל מנחה אחר כך ובדיעבד או בשעת הדחק יולא אס' מתפלל מנחה עד הלילה ז [ב] י' דהיינו (ה) לאח הכוכבים:

ב (ב) אם יש לו טים צריך ליטול ידיו כדי להתפלל אף על פי שאינו יודע להן שום בלבד ולא יברך [ועיין לעיל סימן ז"ב סעיף ה']: הגה י' ואפילו ה עומד מלמוד יטול ידיו (י) לתפלה: ואם אין לו טים מוזמנין (י) אינו צריך ליטול:

סימן ר"ד

הרוצה להתפלל מנחה גדולה ומנחה קטנה.

ובו ב' סעיפים:

א (א) הרוצה להתפלל מנחה גדולה ומנחה קטנה [ב] אין ראוי להתפלל רשות אלא הגדולה [ב] ואם יתפלל הגדולה חובה לא יתפלל הקטנה כי אם רשות [ב] אבל אין ראוי להתפלל תפלת רשות אלא אם כן מכיר בעצמו שהוא זורז ואמיד בדעתו לבין בתפלתו מראש ועד סוף בלא היסח הדעת אבל אם אינו מכיר בה יפה קרינן ביה [ישעיה א. יא] למה לי רוב זבחיכם: הגה [א] א (א) [ב] אין לומר אשרי שקודם מנחה

[אח א] מהר"ל [מנהגים הלכות חפלה עמוד חלט] היה מתפלל מנחה בשעת הדחק סמוך ללאת הכוכבים, ואמר אע"פ שנראה בעיני לילה, מכל מקום עדיין יום הוא כמו שאמר רבי יוסי [בשם קית. ב] יהא חלקי ממכניסי שבת בטוביא, עכ"ל. והיו דוקא בעיר שנמיה גבוהין, או שישבת בעמק. ועכשיו נוהגין להתפלל מנחה ומערבית סמוכין זה לזה, כי סוצרין כרבנן. ומה שמתפללין ערבית קודם הלילה, היינו מפני הדוחק שטורח הוא לאסוף הצטור שנית, וכן הוא בטור סימן רל"ה. וחסד שלא התפלל צבית הכנסת ימחין עד הלילה, ועיין מה שכתבתי סימן ז' סעיף ט' [סי'ק ט]. וצריך לזהר שלא יתפללו ערבית קודם פלג המנחה כמו שכתבתי לעיל [סי'ק ח]: דה עומד בלמודו כו'. וראה מדאמרין [פ"ט] [פרק ו] דנצא מליעא [פ.ג] בנצות העולם דמשו ידיו [ה"מ הגהת מנהגים ערבית של חול אוח כה], פירוש דאע"פ שכתבתי אין שייך לומר שנגעו במקום מעוקף, אע"פ כן נריכין ליטול, ומכל מקום נראה לי דאס נטל ידיו לתפלה, אע"פ שהפסיק אח"כ בלימודו כגון בזמן שדורשין, אין צריך ליטול שנית, וכן משמע בנרכות דף כ"ג ועיין סימן ז"ב סעיף ה', ומכל מקום בשבת שמתפסקין במכירת המנחה נראה לי שצריך ליטול שנית לתפילת מוסף, אלא אם כן לא הסיה דעמו, ואס נטל ידיו לאכילה ואכל, מכל מקום צריך ליטול לתפלה, כיון שלא נטל לתפלה, משא"כ ברחן ידיו שחריט, דהוי נטייה לתפלה, עיין סימן ד' [סעיף א] כן נראה לי:

ר"ד א אין דובר אשרי. ואס אמרו אשרי בלא מנין, ואח"כ בלא למנין, יאמרו מוזמר אחד, ואחר כך יאמרו קדיש. ונראה לי

ערך לחם צמההריק"ש ביה [ובשעת הדחק יב"ן]. יש אמרים דלענין חפלה הקילו אפילו לתפלה ולפיכך אין לנעור מנהגים קולא: כפי' ב כפי' [אינו צריך דיטול]. והיו כדים של הסם הדעת אכל אס נעט במקום חספה שגופו או חקר ראש צריך ליטול על כל פנים כי דין כל התפלות אחד לענין חמיה:

ר"ד ביה א בראש סדר חפלה המנחה אשרי וקדיש ומנחה הממיד והקטרת והננו לומר מוזמר [מנהגים פד] מה ידירות וכו' ומתפללים שמונה עשרה יש מחרין על פי הקבלה מלומר אשרי עד שיהיה מנין צבית הכנסת:

באר היטב (ג) אשתים עשרה שעות. ר"ל שהיום משערין ל"ב חלקים אפילו אס יהיה ארוך י"ח שעות, וכל חלק נקרא שעה, ועיין לעיל [בנצא הענין סימן פ"ט סי'ק ג': (ד) בנייהו. פירוש שלא ינהג פעם כך ופעם כך ומכל שכן שלא יתפלל ביום אחד מנחה אחר פלג המנחה וערבית קודם לאח הכוכבים.

הגהות והערות [ב] בשהיה קריאה שלם "כל מקום" [ח] עיין שער הנין סי'ק י"ח מ"ב על דברי הנ"ל

ג. סס כ"ו וע"ה]: ג. רבנו יונה י"ח, ב ד"ה לעד. ר"ה ש נרכות פ"ד סימן ג. אהל מועד שער החפלה דרך ג נח"ב ב בשם רבנו ה"ל:

ה. רבנו יונה סס: ד. אהל מועד סס בשם נעל ההשלמה: ה. לשון הטור צמין ז"ב וסס [נמא ט] ליינה מולא הדינין: ר"ד א. משונת הח"ה כלל ד' סימן ט': א. משונת הח"ה סס סימן י':

ציונים דרבי"א

ג כ"י (ד"ה ומ"ה הוא) בשם אהל מועד [שער החפלה דרך ג נח"ב ב] ורשב"א [נרכות ג א ד"ה ולענין. רבנו יונה סס ג, ד"ה דער, מרדכי סס רמז סט, ר"ה ש סס פ"א סימן א]. מהר"ל מנהגים הלכות חפלה עמי חלט: ג' מהר"ל שם: ד' מנהגים [סס עמוד חמ"ג]: ר"ד א] הגהות סמ"ק [סימן יא אוח קית] וכל בו [חפלה המנחה סימן ט]:

עשרת זקנים

ב] ואם בדיעבד התפ"ה חפ"ה ערבית מפלג המנחה ולמעלה יצא. אבל קודם פלג המנחה, לכולי עלמא אינו רשאי להתפלל [מהר"ל ז"ב סעיף א]:

הכנסת שלמה

ר"ב [פסחים א] בניה וירדון בדיעות א"י שנהגים להתפלל ערבית מפלג המנחה. י"ב בשאלתי מני שאל צבית הכנסת ולא התפלל מנחה, והוציט כנר החפילו להתפלל ערבית, אס יתפלל צבית הכנסת מנחה או לא לתפלל עמה הנכנסת דאין לו לתפלל עמה הנכנסת רק בתוך, כמו שכתבתי סימן רס"ג [סעיף ט] בשבת, והוא אס כי עלה דעמי לחת, דבשבת בשבת כיון דבשבת אסיר להתפלל חפלה חיל, ואס הוא מתפלל בנכות י"ח מנחה שהוא עדיין חיל ל' והוציט

הגהות והערות

[ב] בשהיה קריאה שלם "כל מקום" [ח] עיין שער הנין סי'ק י"ח מ"ב על דברי הנ"ל

הוצא מפתח ארון השלם
מכיון ירושלים

17

שלחן ערוך

מכבוד קדושת אדונינו מורינו ורבינו הגדול

הגאון האלהי החסיד המפורסם

אור עולם מופת הדור

נזר ישראל ותפארתו קדוש ה'

מרנא ורבנא

מוה' שניאור זלמן נבג"מ

אורח חיים

חלק ראשון

הוצאה חדשה מסודרת מחדש ומתוקנת

ירושלים ת"ו תשנ"ג

מעמיד עצמו בכח ומגביר כח המחזיק על כח הדוחה היה כח הדוחה גובר מאליו על כח המחזיק ועושה צרכיו בלי שום סיוע דוחק שידחוק האדם עצמו כלל אפילו מעט מזעיר אבל אם כח הדוחה לא היה גובר כל כך על כח המחזיק בלי סיוע דוחק שידחוק האדם עצמו מעט נמצא כשמעמיד על עצמו ומונע מלדחוק אינו נקרא משהה נקביו כי אינו אלא שב ואל תעשה ואין בו משום בל תשקצו):

ד דיני נטילת ידים ובו ב' סעיפים:

א תקנו חכמים ליטול ידיו במים בכל שחר ולברך על נטילת ידים. והטעם יש מפרשים משום קריאת שמע ותפלה של שחרית לפי שהידים עסקניות הן ומן הסתם משמשו בשניה במקומות המטונפים שבגופו כמו שיתבאר וסמך לנטילה זו שנאמר * ארחץ בנקיון כפי ואסוכבה את מזבחך ה' לשמיע בקול תודה וגו' י ואף שכשאין לו מים יכול לנקות ידיו בכל דבר שמנקה שהרי לא נאמר ארחץ במים אלא בנקיון וכמו שיתבאר בסעיף צ"ב (סעיף ג') מ"מ מצוה לחזור אחר מים עד מיל ואפילו הולך בדרך יחזור לאחוריו עד מיל כמו שיתבאר שם ומברכים על מצוה זו כדרך שמברכין על כל מצות של דבריהם אבל לתלמוד תורה ולהזכרת השם בשאר ברכות חוץ מקריאת שמע ותפלה א"צ לחזור אחר מים אלא די לנקות ידיו בכל דבר שמנקה ולפיכך גם כשנוטל במים לא יברך אבל לתפלת מנחה או ערבית צריך לחזור אחר מים עד מיל כמו לתפלת השחר לסברא זו ולסברא זו צריך לברך ג"כ על נטילת ידים למנחה או לערבית אם אין ידיו נקיות וצריך ליטול. אבל אין המנהג כן עכשיו בכל ישראל אלא אין מברכין על נטילת ידים רק בשחר לבד כי כך היתה תקנת חכמים ליטול ידיו במים בכל שחר לבד ולא בשביל נקיון כפיס לתפלה אלא מהטעם המפורש בזהר (פ' וישב) ומוזכר ג"כ בגמ' כדי להעביר רוח הטומאה השורה על הידים מפני הסתלקות קדושת הנשמה כלילה מגוף האדם כשישן ולהתקדש בקדושתו של מקום ברוך הוא ע"י זריקת מים טהורים מן הכלי ככהן המקדש ידיו מן הכיור. ולכך תקנו לברך אשר קדשנו כו' ומוכל מקום ראוי לחוש גם לסברא הראשונה למעשה לחזור אחר מים גם לתפלת מנחה וערבית עד מיל אבל לא לברך שספק ברכות להקל אך אין צריך ליטול מן הכלי אלא יכול לשכשך בתוכו ואפילו אינו שלם ואפילו במים שבקרקע ואפילו אין בהם רביעית ואפילו מים הפסולים לנטילת ידים לסעודה כי מאחר שנטילת ידים לתפלה אינה אלא משום נקיון אין צריך כלי ולא כח נותן ולא מים כשרים ולא שאר דברים המעכבים בנטילת ידים לסעודה אך צריך ליטול עד הפרק כמו לסעודה דהיינו עד חיבור האצבעות לכף היד לסברא האחרונה שבסוף סימן קס"א וכדי לצאת גם לסברא הראשונה שם יקח עוד מעט מים בכפו וישפשף כפות הידים זו בזו לנקות לקיים ארחץ

בנקיון כפי:

ב וגם בתלמוד הזהירו על רוח הטומאה זו ששורה על הידים ואמרו שאינה עוברת לגמרי עד שיטול ג' פעמים בסרוגין וגם הזהירו מאד שלא ליגע ביד קודם נטילה לא לעין ולא לאזן ולא לחוטם ולא לפה ולא לפי הטבעת ולא למקום הקזת דם ולא לאמה כגון מעטרה ולמטה או לצורך זיווג ולא למים שבגיגית המוכנים לנטילת ידים לכל בני ביתו שלא יטמאם בידו וכן יזהר מאד בשעת נטילת ידיו מהכלי שלא יגע במים תוך הכלי ויטמאם כי אין המים מטהרים הידים אלא בשפיכה וכל שכן שצריך ליזהר מאד שלא ליגע קודם נטילה בשום מאכל או משקה שלא לטמאם וצריך להזהיר הנשים על זה ביותר כי רוב תיקון המאכלים הוא על ידן אבל לנגיעת הנכרים אין לחוש כי רוח טומאה זו אינה מתאוה לשרות אלא ככלי של קדש במקום קדושה שנסתלקה משם שהם גופות ישראל כשהם ישנים ונשמתם הקדושה מסתלקת מגופם ואזי רוח הטומאה שורה על גופם וכשהנשמה חוזרת לגוף מסתלקת רוח הטומאה מכל הגוף ונשארת על הידים בלבד ומטעם זה נהגו להקל בנגיעת הקטנים שלא הגיעו לחינוך לפי שגמר ועיקר כניסת נפש הקדושה

א נרכות ס' ב
ב לא"ש סוף
ברכות למנ"ס
פ"ד מהל' תפלה
ג נרכות ט"ו א'
ד מ"א ס' ל"ג
ס"ק ה' נ"ס
הרשב"א ס'
קנ"ג

6

* (תהלים כו)
ה רמנ"ס ה' ה'
ברכות פ"ו
הלכה ב' לא"ש
סוף ברכות
ו כ"ו ס' ז' נ"ס
צ"ב
ז רשב"א ודוק
ח פ"י ס' ל"ג
טע"ה
ט ע"ש"ע סימן
תרי"ג סעיף ב'
י שם ק"ט א'
יא ט"ה
יב כ"ג סימן ה'
יג רש"י יומ"א
ע"ב
יד מלת שמו"ס

הקדושה באדם הוא בני התורה ונעשו בני עונג שחייבו חכמים להנך)

א דיני השכמת הבו

א יתגבר כארי לעמוד ואף אם יסיתנו יצרו השחר ויחשוב בלבו שנאמר * הלא את השם שעומד עליו היה מתח בזריזות לעבודת בוראו וילבוש מ

ב וכן יחשוב בכל ע בביתו כשיבתו ותנו אנשי ביתו וקרוביו כדנ מלך מלכי המלכים הק אם יסתר איש במסתו

ג ו לא יתבייש מפני ב עזות כנגד המלעגיבים

ד ואם אינו יכול לה'

ה טוב לומר מיד כי בחמלה רבה אמונה קדושה בתיבות נוסח זו אבל אסור להוציא דנ קדושה

ו הנעור משנתו ועמ'

ז א"ע"פ שמדין התל להלך בינתים וכן מן הזוהר הזהירו מאד ש שלא ליגע במלבושיו י מדקדק במעשיו יזהר

ח טוב להשכים קוד המשמרות שהן לס הזמנים הקב"ה זוכר ל החורבן והגלות רצויה באותו שעה ולשפוך

Issachar Baer ben Tanhum, 1779-1855

ספר
מעשה רב

בו מדובר נכבדות, מעשה ידי צדיק,
 וכל מצעדות איש אשר רוח אלהים בו,
 הלוחות והעדות, יסוד עולם ומלואו, גאון ישראל ופלאו,
 שמו הגדול מהולל ומקודש ממזרח שמש עד מבואו,
רבינו הגדול מרנא ורבנא
אליהו חסידא קדישא זללה"ה

בק"ק ווילנא יע"א היתה משכן קדשו וקרית מועדו
 ושם שב רוחו אל האלהים וכסה שמים הודו והארץ האירה מכבודו
 עוד יעמוד לקץ הימין ויספו ענוים שמחה ואת ישרים סודו

(נספח ענין רבס ראשון של מעשה רב הלא תקרב)

ערוך ומסודר מחדש

ליקוני הגר"א

השאלה ופירוקה ספרו רבנו בכ"א ישיע יסא חסידו ופניו נחמד חסידו

קובץ מפרשים

הפירוש המפורסם נחמד הוזהר ונכתבו על ספר מעשה רב
 ענינים ומסודרם כולל עם הספד רבני

מקורות וביאורים

בכ"א חסידו עקר ישיבת הראשונים הפוסקים הביתית והסתת תורה
 בודו מרא מקומה צדנים העניית

שנת התשס"ט לפ"ג פניהק ירושלים תוכב"א

יזכא לאור א"י גרובייס א יזקק באוי ינסקי. רח"ל

[מב] **נוטל ידיו ומברך ענט"י**. כסי' רלג ס"ב פסק בשו"ע דלא יברך, ורבינו פסק כאן כדעת הרמב"ם (הל' ברכות פ"ו הל' ה') הביאו הב"י (כס"ב עב) דגם על ידים סתם כהיסח הדעת יש ליטול ידיו קודם כל התפלות ולברך עליהם ענט"י.

אמנם יותר נכון שיטיל מים ואז יש עוד הרבה דעות לברך (הרא"ש הנהיר, ועי' כס"י ז).

[ביאורים מהגר"ה]

[מב] **ומתפללין** מנחה בטלית ותפילין. טעם רבינו נראה כמ"ש בסי' כה ס"ד, שצריך שיהו תפילין עליו בשעת ק"ש ותפלה, וכ"ה בסי' לו ס"ב "ומ"מ צריך ליהדר כל אדם להיות התפילין עליו בשעת ק"ש ותפלה". והוא מסוגיא דברכות [ה' ט:] כל כו' ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו כו', מדקאמר "ומתפלל" משמע דגם בשביל התפלה צריך תפילין, וכ"כ תוס' [ד' דה ונח] דעיקר ק"ש ותפלה שייכי בתפילין כו' ותפלה נמי כדקאמרן קורא ק"ש ומתפלל זו היא מלכות שמים כו' [כ"ט רבי כס"י כה ס"ט], ומשמע דה"ה במנחה, דהא אמר ומניח תפילין וקורא ק"ש ומתפלל מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבחה והקריב עליו קרבן, וגם תפלת המנחה במקום קרבן קאי דהא נתקן כנגד תמיד הערב. ומ"ש גם טלית במנחה נראה ג"כ כמ"ש התוס' הנ"ל בשם ר' יצחק בן יהודה ששלח אחר טלית ושהה

וזה כל פרי העולם הבא, כמ"ש כ' כי נר מצוה וגו' אבל ודרך חיים תוכחת מוסר וזהו יותר מכל התעניתים וסיגופים בעולם.

[אגרת הגר"א]

כתיב [משלי טז, ו]

בחסד ואמת

יכופר עון, וכתב בכיאוור הגר"א: כי כאשר האדם רוצה לשוב אל ד' מן רוע מעלליו צריך שני דברים, א' תשובה על העבר, ב' לקבל על עצמו על להבא לסור מרע, ואמר שעל העבר בחסד ואמת יכופר עון, שהוא גדול וטוב מכל הסגופים לעסוק בתורה ובגמילות חסדים, כמ"ש בגמ' [ברכות ה:] חסד זו גמילות חסדים אמת זו תורה, וכוה יכופר עונו.

[ביאוור הגר"א משלי טז, ו]

[נה] **לתפלת מנחה וכן לערבית נוטל ידיו ומברך**. הגר"א בירך לפני תפלת מנחה על נטילת ידים, ולא האמנתי עד ששאלתי עוד אחר מפורסם הידוע לי ואמר שגם כן.

[ספר הליקוטים]

[נה] **לתפלת מנחה וכן לערבית נוטל ידיו ומברך**. הגר"א בירך לפני תפלת מנחה על נטילת ידים, ולא האמנתי עד ששאלתי עוד אחר מפורסם הידוע לי ואמר שגם כן.

אחר מפורסם הידוע לי ואמר שגם כן.

מקורות וביאורים

ולא יברך, וכתב בכיאוור הגר"א [סי' צב ס"ק יג] דהטעם שצריך נטילה היינו משום ידיים של היסח הדעת פסולים לתפילה כמו לענין אכילה, אבל דעת הר"ן ידיים של היסח הדעת אינם פסולים אלא לאכילה ולא לתפילה, וע"כ הכריע השו"ע דיטול בלא ברכה, וכתב הב"י בסי' צב דמדוברי הרמב"ם פ"ד מהלכות תפלה ה"ב משמע דבכל התפלות צריך ליטול ידיו ואעפ"י שאינו יודע להם שום לכלוך כשם שהוא צריך ליטול ידיו לאכול פת, ובהלכות ברכות פ"ו ה"ב כתב הרמב"ם דכל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לתפלה מברך ענט"י, ומבואר הנוטל ידיו בברכה לכל תפילה כמו לסעודה, וכן מבואר כאן הנהגת רבינו כשיטת הרמב"ם.

[א]כשיטת הרמב"ם משמע גם בדברי הרא"ה בבדק הבית [סוף בית שישן] דתיקנו נט"י לתפלה כמו לעבודה במקדש שצריך קידוש ידים, וע"כ אף שידי נקיות צריך נטילה בברכה.

L

(נו) **תפלת מנחה** מתמי החמה, וזהו בין השמש האור שהוא צהכספי; דם נפסל בשקיעתו וכן אין להתפלל מנחה וזהו שאלמנו [ברכות כב:] אמאן דמללי עס ד חמה, ואלו לדברי עוד היום גדול, וכן אז שבת, ו"ש [שבת ז'] כי מתמי

איתא בגמ' [ברכ] אמאן דמצ וכתב בחידושי הג רבינו, דאם החמה, לא יתפלל אז אם יתחיל קודם שק ערבית שתיים, וזהו ד

קלד. כוונתו, דגם או כמ"ש לעיל סי' יז, מ להתעטף בטלית. ועי' ב לזה, ובראשית חכמה דכאמת מצות הנחת הפ לו ללבוש כל היום נ התפילה שגופו נקי לתו גם מדברי הוזהר הקי ציצית ותפילין, וסיים ו בעטיפת ציצית ותפילי המנהג בארץ ישראל ו וכן ראוי לנהוג, עכ" וביוסף אומץ סי' תצא מאד מנהג זה, וכן ב לתוק מנהג הנחת תפ בזה, וכתב שם דהאומ מנחה לא יתפללו, דה התפילין, ע"ש. [והרו" קלה. כוונתו לאפוקי הכנה"ג להניח במנח כשיטת רש"י כמ"ש ב

שו"ת

תשובות והנהגות

השלם

חלק שלישי

כ"ט

תשובות בד' חלקי שו"ע למעשה האיך לנהוג
הידורים, אזהרות, והנהגות לכל ימות השנה
ובתוכם דברים הרבה בע"פ שקבלתי ושמעתי
מגאוני וצדיקי הדור (וצ"ל)

מאת

הרב משה שטרנבוך

מח"ס "מועדים וזמנים" ו"טעם ודעת" עה"ת
סגן נשיא העדה החרדית בעיה"ק

ונלוה אליו

מפתח מפורט על כל ג' חלקי תשובות והנהגות

עיה"ק ירושלים תובב"א
שנת תשנ"ז לפ"ק

ולא אמור לכאורה לפי דברי הגר"א גם לברכה, אם נגע במקום מטונף צריך נטילה במים דוקא מפני הברכה כדלילף מקרא ד"שאו ידיכם קודש", וכמו דלכל הפוסקים דס"ל דקרא ד"שאו ידיכם קודש וברכו" קאי על נש"כ שצריך נטילה כדין, ולא מועיל בנש"כ במידי דמנקי כמו שכתב במ"ב להלן קכ"ח (ס"ק י"ט), ע"ש בשעה"צ בשם כל הפוסקים, ומשום דנש"כ הוי עבודה, ומתבאר דלהגר"א דהקרא מיירי בכל הזכרת השם בברכה, לא מועיל לברכה נקיון במידי דמנקי, רק צריך נטילה גמורה כנטילה לנש"כ בכלי ובמים.

מיהו במשנה ברורה סוס"י ד' הביא מהפמ"ג דלברכות ולתורה גם לכתחלה די בנקיון בעלמא ע"ש, וכתב "שכן משמע מביאור הגר"א" והוא בביאור הגר"א שם שמוכיח כדברי השו"ע שלברכות די בנקיון ואין צריך נטילה במים, והוכחתו שם יש ליישב דהיינו כשאין לו מים לפניו ע"ש, אך בפשטות משמע שאכן גם לכתחלה די בנקיון בעלמא, יעושה"ה. ולהאמור ממש"כ בסי"ח לכאורה מבואר דלענין הזכרת השם בברכה לכתחלה צריך נטילה במים דוקא וכמו שנתבאר, וצ"ע.

והיוצא מדברינו דיש לחוש לכתחלה דלכל הזכרת השם בברכה אם יודע שאין ידיו נקיות ולפניו מים שידקדק ליטול במים דוקא, אבל לחפש אחרים אינו צריך וכמ"ש.

סימן ה

שאלה: המתפללין מנחה ולומדים ואח"כ מתפללים ערבית, אם צריך לשוב וליטול ידיים שנית לפני תפלת ערבית

ברמ"א ס"ס רל"ג כתב שאפילו עומד מלמודו יטול ידיו לתפלה, אבל במ"א כתב שאם נטל לתפלה והפסיק בלימודו ואח"כ מתפלל אין צריך ליטול ידיו אא"כ הסיח דעתו משמירת ידיו, ועיין במ"ב סקי"ח שמסכים לדבריו ומסיק שכן המנהג, אבל לע"ד הידור יש ליטול ידיים לכל תפלה ותפלה.

ושורש הדברים, דהא דנטל ידיו לתפלה ושמר ידיו מספיק לתפלה אחרת, היינו דוקא אם נטל ידיו מעיקרא בכוונה לשניהם, אבל אם בנטילתו

תשובות והנהגות - ג / שטרנבוך, משה בן אשר [עמוד 10] (2892)

התכוין לתפילת מנחה בלבד, לא מועילה הנטילה דמנחה למעריב, וכעין זה בתוס' חולין קו: (ד"ה נוטל אדם) דאף שאדם נוטל שחרית ומתנה עליהם כל היום ומועיל אם שומר ידיו, היינו דוקא שהתנה מעיקרא שיועיל כן ושמר ידיו, אבל בלי התנאה לא מועיל.

ולפי זה אי נטילה לתפלה כמו לעבודה וצריך בו כוונה, הנוטל ידיו למנחה לבד אף ששמר ידיו לא מועיל אם לא נתכוין מעיקרא שתיחשב הנטילה גם למעריב, ושיבחו חז"ל בברכות טו. הנוטל ידיו לתפלה דהוה כאלו טבל ע"ש, וע"כ שפיר הוא המנהג לדקדק ליטול לפני כל תפלה ומקיימין כל פעם מצוה קיומית, ולדעת הגר"א גם מברכין על הנטילה לתפלה "על נטילת ידיים" ואפילו למנחה, ושפיר יש לדקדק ולכוין במנחה שיועיל למנחה לבד, ולחזור ולקיים מצוה כשנוטל ידיו למעריב, ונמצא תפלתו בנטילה מיוחדת כדין, ורק במוסף שעיקר מצותה סמוך לשחרית לא מדקדקין ליטול עוד פעם במיוחד אף שמפסיקין בקריה"ת, הואיל ומעיקרא הנטילה עולה לשניהם.

ובעיקר הנטילה יש ליטול בכלי וברביעית מים דוקא → סמוך לכל תפלה, וכמבואר ברמב"ם פ"ו דברכות שמשוה נטילת ידיים לתפלה כמו לאכילת פת שחיובם שוה, ולפי זה דעתי נוטה שכל כהן כשנוטל ידיו לבוקר, שבדיעבד מועיל גם לנשיאת כפים, יכוין בבוקר להריא שתעלה הנטילה גם לנשיאת כפים, ואף שנוטל אח"כ סמוך לנשיאת כפים עוד פעם היינו לחומרא שצריך סמוך, אבל מדינא יוצא בנטילה דבוקר ולכן אינו חוזר ומברך, ולכן ראוי לכוין בבוקר כשנוטל כדין ומברך שהנטילה היא תעלה גם לתפלה וגם לנשיאת כפים שיוצא בדיעבד, ומרויח שנטל לנש"כ עם ברכת ענט"י.

מיהו תיקשי אם יצא בדיעבד א"כ אין עלה שם נטילה עוד, ומפסיד ענין נטילה סמוך להנש"כ, וע"כ נראה דהלכתא בסוטה לט. נטילה קודם עליה לדוכן [אע"פ שנטל ידיו שחרית ע"ש בתוס' ובש"ע קכ"ח ס"ו] ו"שאו ידיכם קודש וברכו את ה'" אינו רק מצוה בעלמא מדין סמוך לברכה, רק הלכה מיוחדת היא בנשיאת כפים, דעדיף ליטול ידיו סמוך, ולכן אף שבדיעבד טהורות, שפיר ביארנו ליטול עוד פעם כדי לקיים מצות סמוך דנשיאת כפים, אבל ע"ז אין מברכין כיון דמדינא ידיו טהורות.

הודפס מאתר אוצר החכמה